

3^ο Γενικό Λύκειο Ηρακλείου Κρήτης

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ Αυτό που ζούμε ... με το πενάκι των γελοιογράφων

Υπεύθυνοι καθηγητές:
Περράκη Λιάνα - Τσαλουχίδης Κώστας

Ομάδα εργασίας:

Βαραγγούλης Σπύρος
Δακανάλης Μιχαήλ
Δόργιας Χάρης
Ζαχαριουδάκης
Γιάννης
Κανιτάκη Ελένη
Λατζουράκης Μάνος
Λιόγκα Έλενα

Λυδάκη Άννα
Μακρυγιαννάκη Έλλη
Μαρκαντωνάκης
Δημήτρης
Μηναδάκης Μάνος
Μπαλιλάι Άντζελα
Μπερζάνη Άντζελα
Ντότση Ελένη

Πολυχρονάκη
Ιωάννα
Σουγιάς Άκης
Στεφανάκης Γιάννης
Τσαλουχίδη Ειρήνη
Χουρσανίδης Πάρης

Ηράκλειο, Μάιος 2012

ΜΕΡΟΣ Ι

Η ΕΡΕΥΝΑ

Μακρής, 2.10.11

Ομάδα εργασίας

Βαραγγούλης Σπύρος,

Δακανάλης Μιχαήλ

Δόργιας Χάρης

Λατζουράκης Μάνος

Σκοπός της έρευνάς μας και ερευνητικό υλικό

Στο πλαίσιο της ερευνητικής εργασίας μας ασχοληθήκαμε με τη σύγχρονη πολιτική γελοιογραφία. Συγκεντρώσαμε τις γελοιογραφίες που δημοσιεύτηκαν κατά το χρονικό διάστημα **Σεπτεμβρίου 2011- Φεβρουαρίου 2012** σε **7 εφημερίδες**. Το σύνολο των γελοιογραφιών που μελετήσαμε και αναλύσαμε είναι 289.

Σκοπός της έρευνάς μας ήταν να δούμε πώς αποτυπώνεται η σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα στις γελοιογραφίες, ποιες απόψεις εκφράζονται και πώς οι γελοιογράφοι καταφέρνουν να σατιρίσουν μια τόσο δύσκολη εποχή

Τα συγκεκριμένα ερευνητικά ερωτήματα που θέσαμε ήταν τα εξής:

1. Πώς εμφανίζονται οι πολιτικοί, Έλληνες και ξένοι
2. Πώς παρουσιάζεται ο απλός λαός
3. Πώς εικονοποιούν οι γελοιογράφοι στα σκίτσα τους τις αφηρημένες έννοιες π.χ. Ελλάδα, Μνημόνιο, φοροδιαφυγή, Δ.Ν.Τ. κ.ά και σε τι συμπεράσματα μπορούμε να οδηγηθούμε από τις επιλογές τους
4. Με ποιους τρόπους οι γελοιογράφοι παράγουν το χιούμορ

Τα κριτήρια με τα οποία επιλέξαμε τις εφημερίδες του ερευνητικού μας δείγματος είναι τα εξής :

- 1) να εκπροσωπούν όλο το πολιτικό φάσμα
- 2) να δημοσιεύουν σε αυτές σημαντικοί γελοιογράφοι
- 3) να έχουμε πρόσβαση στις συγκεκριμένες γελοιογραφίες μέσω διαδικτύου
- 4) οι εφημερίδες να έχουν μεγάλη κυκλοφορία.

Έξι από τις επτά εφημερίδες με τις οποίες ασχοληθήκαμε είναι κυριακάτικες. Πρόκειται για το **Βήμα**, από το οποίο πήραμε γελοιογραφίες δύο γνωστών γελοιογράφων, του Κυρ και του Μητρόπουλου, την **Καθημερινή** με γελοιογραφίες του Μακρή και του Πετρουλάκη, τον **Ελεύθερο Τύπο** με γελοιογραφίες του Δερμεντζόγλου, το **Ριζοσπάστη** με γελοιογραφίες του Παπαγεωργίου και του Γρηγοριάδη, την **Αυγή** όπου δημοσιεύουν ο Αναστασίου και ο Χερουβείμ και το **Έθνος** με γελοιογραφίες του Μαραγκού, ο οποίος δημοσιεύει δύο γελοιογραφίες σε κάθε κυριακάτικο φύλλο. Από το **Έθνος** συγκεντρώσαμε τις γελοιογραφίες από 1/12/11 -29/2/12. Οι παλαιότερες δεν ήταν διαθέσιμες στο site του, για αυτό και συμπληρώσαμε το 1^ο τρίμηνο της έρευνάς μας από τα **Νέα του Σαββάτου**, διότι η εφημερίδα αυτή ανήκει στον ίδιο ιδεολογικοπολιτικό χώρο με το **Έθνος**. Στα Νέα δημοσιεύουν ο Μητρόπουλος και ο Χατζόπουλος.

Πίνακας γελοιογράφων και γελοιογραφιών ανά εφημερίδα

Όνομα	Αριθμός γελοιογραφιών	Εφημερίδα	Σύνολο γελοιογραφιών κατά εφημερίδα
Κυρ	47	Το Βήμα	
Κώστας Μητρόπουλος	26	Το Βήμα	73
Κώστας Μητρόπουλος	28	Τα Νέα	
Δημήτρης Χατζόπουλος	11	Τα Νέα	39
Ανδρέας Πετρουλάκης	26	Καθημερινή	
Ηλίας Μακρής	25	Καθημερινή	51
Τάσος Αναστασίου	17	Αυγή	
Βαγγέλης Χερουβείμ	18	Αυγή	35
Πάνος Μαραγκός	26	Έθνος	26
Κώστας Γρηγοριάδης	20	Ριζοσπάστης	
Βασίλης Παπαγεωργίου	23	Ριζοσπάστης	43
Γιάννης Δερμεντζόγλου	22	Ελεύθερος Τύπος	22

Θεματική κατάταξη των γελοιογραφιών

Με κριτήριο το περιεχόμενό τους κατατάξαμε τις 289 γελοιογραφίες σε 15 θεματικές κατηγορίες:

- Κατηγορία 1η: Οικονομική κρίση (γενικές αναφορές).
- Κατηγορία 2η: Φορολογία (υπερφορολόγηση-φοροδιαφυγή).
- Κατηγορία 3η: Εργασιακά (περιορισμός μισθών, εργασιακών δικαιωμάτων, ανεργία).
- Κατηγορία 4η: Συνέπειες της κρίσης στην καθημερινότητα και την ψυχολογία του λαού.
- Κατηγορία 5η: Κριτική στον ελληνικό λαό συνολικά ή σε κοινωνικές ομάδες του.
- Κατηγορία 6η: Εικόνα των ξένων πολιτικών στα μάτια μας.
- Κατηγορία 7η: Κριτική στην κυβέρνηση, τους πολιτικούς και τα κόμματα.
- Κατηγορία 8η: Λειτουργία του κράτους.
- Κατηγορία 9η: Εθνικά θέματα.
- Κατηγορία 10η: Συνδικαλισμός.
- Κατηγορία 11η: Δημοκρατικοί θεσμοί.
- Κατηγορία 12η: Παιδεία.
- Κατηγορία 13η: Κοινωνικές ανισότητες.
- Κατηγορία 14η: Διεθνή θέματα.
- Κατηγορία 15η: Άλλα.

Τα θέματα με τα οποία ασχολήθηκε κάθε γελοιογράφος.

Όνομα	Θέμα 1	Θέμα 2	Θέμα 3	Θέμα 4	Θέμα 5	Θέμα 6	Θέμα 7	Θέμα 8	Θέμα 9	Θέμα 10	Θέμα 11	Θέμα 12	Θέμα 13	Θέμα 14	Θέμα 15	Σύνολο
Κυρ	4	3	4	9	3	4	16	-	-	-	1	-	1	-	2	47
Μακρής	3	2	1	4	-	6	8	-	-	-	-	-	1	-	-	25
Πετρουλάκης	1	3	-	-	-	3	16	-	2	1	-	-	-	-	-	26
Αναστασίου	1	2	1	2	1	1	5	-	-	-	4	-	-	-	-	17
Χερουβείμ	2	2	3	-	-	1	8	-	-	-	1	1	-	-	-	18
Μαραγκός	3	1	-	1	-	13	7	-	1	-	-	-	-	-	-	26
Χατζόπουλος	2	-	1	-	3	-	3	-	-	2	-	-	-	-	-	11
Δερμεντζόγλου	4	1	-	3	4	5	5	-	-	-	-	-	-	-	-	22
Παπαγεωργίου	-	-	5	2	-	-	8	-	-	-	-	-	3	4	1	23
Γρηγοριάδης	-	-	1	2	3	-	9	-	-	-	1	1	-	1	2	20
Μητρόπουλος	7	5	1	9	7	8	11	-	1	3	2	-	-	-	-	54
Σύνολο	27	19	17	32	21	41	96	0	4	6	9	2	5	5	5	289

Παρατηρούμε πως **όλοι** οι γελοιογράφοι χρησιμοποίησαν αρκετές φορές το Θέμα 7 (Κριτική στην κυβέρνηση, τους πολιτικούς και τα κόμματα), όπως φαίνεται από το γεγονός ότι 96 από τις 289 γελοιογραφίες αναφέρονται σε αυτό το θέμα, καθώς είναι ένα θέμα επίκαιρο και σίγουρα ένα από τα καταλληλότερα για σχολιασμό και κριτική. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Α. Πετρουλάκη, του οποίου 16 από τις 26 γελοιογραφίες που δημοσίευσε εμπίπτουν στην κατηγορία αυτή. Δεδομένου μάλιστα ότι η γελοιογραφία δεν διαμορφώνει μόνο την κοινή γνώμη αλλά και την αποτυπώνει, η τάση αυτή των γελοιογράφων είναι εύλογη σε μια εποχή κρίσης για την οποία η κοινή γνώμη θεωρεί κύριο υπεύθυνο το πολιτικό σύστημα.

Δεύτερο θέμα στις προτιμήσεις των γελοιογράφων ήταν οι ξένοι πολιτικοί (Θέμα 6), αφού σε 41 από τις 289 γελοιογραφίες «πρωταγωνιστούν» αυτοί. Και αυτό είναι ευεξήγητο, καθώς λόγω της προσφυγής μας σε διεθνή οικονομική βοήθεια ο ρόλος των ξένων πολιτικών στα εσωτερικά της Ελλάδας είναι σημαντικός και η κριτική που τους ασκούν οι γελοιογράφοι έντονη. Τέλος, αξίζει να παρατηρήσουμε ότι ιδιαίτερη προτίμηση στο θέμα αυτό έχει ο Π. Μαραγκός (*Εθνος*), αφού το 50% των γελοιογραφιών του που μελετήσαμε σχετίζονται με αυτό.

Δημοφιλή θέματα ήταν και οι Συνέπειες της κρίσης στην καθημερινότητα και την ψυχολογία του λαού (Θέμα 4ο) καθώς και οι Γενικές αναφορές στην οικονομική κρίση (Θέμα 1ο).

Από την άλλη μεριά, το Θέμα 8 (Λειτουργία του κράτους) δεν αποτυπώνεται σε καμία γελοιογραφία. Όσον αφορά το 14^ο Θέμα (Διεθνή θέματα), μόνο δύο γελοιογράφοι ασχολήθηκαν με αυτό. Το ίδιο συμβαίνει και με το 12^ο Θέμα (Παιδεία) που πάλι μόνο δύο γελοιογράφοι, και από μία φορά ο καθένας, το σχολίασαν.

Τα θέματα με τα οποία ασχολήθηκε κάθε εφημερίδα

Εφημερίδες	Θέμα 1 ^ο	Θέμα 2 ^ο	Θέμα 3 ^ο	Θέμα 4 ^ο	Θέμα 5 ^ο	Θέμα 6 ^ο	Θέμα 7 ^ο	Θέμα 8 ^ο	Θέμα 9 ^ο	Θέμα 10ο	Θέμα 11ο	Θέμα 12ο	Θέμα 13ο	Θέμα 14ο	Θέμα 15ο	Σύνολο
Βήμα	7	4	4	14	5	9	22	-	1	1	2	-	1	-	2	72
Καθημερινή	4	5	1	4	-	9	24	-	2	1	-	-	1	-	-	51
Αυγή	4	4	5	3	1	2	11	-	-	-	5	1	-	-	-	36
Έθνος	3	1	-	1	-	13	7	-	1	-	-	-	-	-	-	26
Νέα	6	4	2	4	8	3	8	-	-	4	1	-	-	-	-	40
Ελεύθερος Τύπος	4	1	-	3	4	5	5	-	-	-	-	-	-	-	-	22
Ριζοσπάστης	-	-	6	3	3	-	17	-	-	-	1	1	3	5	3	42
Σύνολο	28	19	18	32	21	41	94	0	4	6	9	2	5	5	5	289

Με βάση τον παραπάνω πίνακα, παρατηρούμε πως το θέμα της κριτικής προς το πολιτικό σύστημα προβλήθηκε περισσότερο στις εφημερίδες *Καθημερινή* και *Ριζοσπάστης*. Στην πρώτη το 47% των γελοιογραφιών θίγει αυτό το θέμα, ενώ στη δεύτερη το 40,4%. Επίσης παρατηρούμε πως η εφημερίδα *Βήμα* έχει γελοιογραφίες που καλύπτουν σχεδόν όλα τα θέματα, σε αντίθεση με το *Έθνος* και τον *Ελεύθερο Τύπο* που τα σκίτσα τους επικεντρώνονται σε πολύ λίγα από τα θέματα. Τέλος, ο *Ριζοσπάστης* δημοσιεύει γελοιογραφίες που θίγουν τα θέματα 11,12,13,14,15 τα οποία¹ στις υπόλοιπες εφημερίδες δεν εμφανίζονται σχεδόν καθόλου.

¹ Πρόκειται για τα θέματα Δημοκρατικοί θεσμοί, Παιδεία, Κοινωνικές ανισότητες, Διεθνή θέματα και Άλλα θέματα.

ΜΕΡΟΣ ΙΙ

ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ

Δερμεντζόγλου 26.2.12

Ομάδα εργασίας

Λυδάκη Άννα

Μακρυγιαννάκη Έλλη

Μαρκαντωνάκης Δημήτρης

Μπερζάνη Αντζελα

Το δημοφιλέστερο, όπως είδαμε, θέμα των γελοιογράφων ήταν η «Κριτική στην κυβέρνηση, τους πολιτικούς και τα κόμματα». Στη συγκεκριμένη ενότητα θα παρουσιάσουμε τον τρόπο που εμφανίζονται οι πολιτικοί ως άτομα και την κριτική που τους ασκείται. Από τους Έλληνες πολιτικούς ασχοληθήκαμε με τους Γ. Παπανδρέου, Α. Σαμαρά, Γ. Καρατζαφέρη, Αλ.Τσίπρα, Αλ. Παπαρήγα, Ευ. Βενιζέλο και Λ. Παπαδήμο. Επίσης θα αναφερθούμε στον τρόπο που παρουσιάζεται η κυβέρνηση συνεργασίας του Λ. Παπαδήμου (συγκυβέρνηση) και το ελληνικό πολιτικό σύστημα γενικότερα. Τέλος, θα δούμε το πώς εμφάνισαν οι γελοιογράφοι τους ξένους πολιτικούς, κυρίως την Α. Μέρκελ και τον Ν. Σαρκοζί, που είναι οι συχνότερα εμφανιζόμενοι ξένοι πολιτικοί στις γελοιογραφίες μας.

Τα κριτήρια που λάβαμε υπ' όψιν κατά το σχολιασμό αφορούσαν τον τρόπο απεικόνισης των πολιτικών ως προς το χαρακτήρα τους, την πολιτική που ακολούθησαν και σε κάποιες περιπτώσεις τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της εξωτερικής τους εμφάνισης, όπως τα απεικονίζουν οι γελοιογράφοι.

Παρακάτω, παρουσιάζεται κάθε επιμέρους ενότητα ξεχωριστά:

ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ

Γιώργος Παπανδρέου

Οι γελοιογραφίες που έχουν ως πρωταγωνιστή τον Γ. Παπανδρέου είναι συνολικά 33 από τις 124 που παρουσιάζουν πολιτικούς. Από αυτές οι 20 δημοσιεύτηκαν στο διάστημα που ήταν πρωθυπουργός (πριν από τις 11/11/2011) και οι 13 στο επόμενο διάστημα που διερευνούμε. Παρατηρούμε πως μεγαλύτερος ήταν ο αριθμός των γελοιογραφιών που τον απεικονίζουν κατά το διάστημα της πρωθυπουργικής του θητείας, μιας και τότε απασχόλησε περισσότερο τα μέσα ενημέρωσης και τον ελληνικό λαό.

Από αυτές τις γελοιογραφίες μπορούμε να βγάλουμε αρκετά συμπεράσματα για τον τρόπο που τον βλέπουν οι γελοιογράφοι και ενδεχομένως η κοινή γνώμη. Η κριτική που του ασκείται αφορά τρεις βασικούς τομείς. Πρώτον, την προσωπικότητα και το χαρακτήρα του, δεύτερον, την πολιτική που ακολούθησε και, τρίτον, τη στάση του σε σχέση με την πολιτική παράδοση της οικογένειάς του.

Όσον αφορά την προσωπικότητα του, τον παρουσιάζουν σαν ένα άτομο καλών προθέσεων αλλά με μειωμένη αντίληψη της πραγματικότητας. Έτσι ο Χατζόπουλος (10.9.11)

τον απεικονίζει ως Δον Κιχώτη, το λογοτεχνικό ήρωα που έγινε συνώνυμο του ρομαντισμού και των ανεδαφικών οραμάτων. Επίσης τον παρουσιάζει και σαν τον Ε.Τ., τον εξωγήινο κινηματογραφικό ήρωα, να πετά με το ποδήλατό του πάνω από τη

Βουλή (5.11.11β). Στο ίδιο πνεύμα ο Πετρουλάκης τον δείχνει να προσπαθεί να παρεμποδίσει το τουρκικό σκάφος Πίρι Ρέις με το κανό του (25.9.11). Ο Αναστασίου (29.1.12) τον παρουσιάζει να τραβάει κουπί χαρούμενος σε μια βάρκα που βουλιάζει, ενώ τα ποντίκια έχουν αρχίσει να την εγκαταλείπουν τρομαγμένα. Τέλος, ο Κυρ (12.2.12β) ασκεί οξύτερη έως και προσβλητική σάτιρα, αφού τον παρομοιάζει με τον Άβερελ Ντάλτον, υπονοώντας έτσι ότι είναι μειωμένης πνευματικής ικανότητας.

Δεν λείπουν ακόμα οι αναφορές στην αγάπη του Παπανδρέου για τον αθλητισμό και την τεχνολογία. Έτσι, συχνά απεικονίζεται είτε να κάνει ποδήλατο ή κανό είτε να έχει

όργανα γυμναστικής στο γραφείο του και να καταγίνεται με τον υπολογιστή του (Μακρ.11.9.11). Αρκετά σχολιάζεται επίσης η δυσκολία του στην ελληνική γλώσσα, σε αντίθεση με την ευχέρειά του στα αγγλικά (Κυρ 20.11.11^α, Δερμ.23.10.11).

Επιπλέον

πολλά είναι τα σχόλια που δέχτηκε για την πρωθυπουργική του θητεία. Οι γελοιογράφοι τον κατακρίνουν για τα σκληρά μετρά που πήρε εις βάρος των λαϊκών τάξεων (Κυρ 9.10.11γ, Παπ. 11.9.11, Γρηγ.19.9.11, Μητρν. 28.10.11β), καθώς και την επιλογή του για τη συμμετοχή του ΛΑ.Ο.Σ. στη συγκυβέρνηση (Κυρ 20.11.11^α), αλλά και την τάση προσκόλλησής του στην εξουσία (Πετρ. 7.1.11, 15.1.11, 29.1.12, 24.12.11, Μακρ. 6.11.11). Υπάρχουν βέβαια και γελοιογραφίες στις οποίες αντιμετωπίζεται με μεγαλύτερη συμπάθεια. Σε αυτές απεικονίζεται η προσπάθειά του για να εξασφαλίσει την 6^η δόση, χωρίς τη συμβολή κανενός άλλου Έλληνα πολιτικού (Μητρβ. 2.10.11), όπως επίσης και η σκληρή αντιμετώπισή του από τους Ευρωπαίους ηγέτες (Μακρ.23.10.11, και 18.9.11, Μητρν. 5.11.11β).

Τέλος, σε αρκετές γελοιογραφίες γίνεται αναφορά στον πατέρα του και την οικογένειά του. Συχνός είναι ο συσχετισμός και η σύγκριση του γιου με τον πατέρα αλλά και η κριτική για τη διαίωνηση της εξουσίας των Παπανδρέου και την οικογενειοκρατία.

Αντώνης Σαμαράς

Λίγες γελοιογραφίες, μόνο 7, έχουν ως κεντρικό πρόσωπο τον Α. Σαμαρά, αν και ο ρόλος του ως αρχηγού της αξιωματικής αντιπολίτευσης ήταν σημαντικός στην πολιτική ζωή την περίοδο που μελετήσαμε.

Παρουσιάζεται ως πνεύμα αντιλογίας, καθώς διαφωνεί με όλα τα μέτρα σε σημείο υπερβολής και αρνείται να υπογράψει το 2^ο Μνημόνιο (Μακρ.20.11.11, Μακρ. 27.11.11). Όταν τελικά το υπέγραψε, οι γελοιογράφοι σατίρισαν αυτή τη «μεγαλοπρεπή» αλλαγή της πολιτικής του (Κυρ 27.11.11^α Μαρ.12.2.12β)

Οι γελοιογράφοι τού καταλογίζουν επίσης αδυναμία να προτείνει λύσεις για το οικονομικό πρόβλημα της χώρας και ότι προσπαθεί να γίνει αρεστός υιοθετώντας έναν αρκετά ρατσιστικό λόγο. (Μητρν.24.9.11)

Τέλος, οι γελοιογράφοι του Ριζοσπάστη του καταλογίζουν με τα σκίτσα τους ότι παρ' όλη την αντιπαράθεσή του με τον Γ. Παπανδρέου, ακολουθεί την ίδια πολιτική με αυτόν, καθώς εξυπηρετούν και οι δύο τα συμφέροντα των πλουσίων. (Γρηγ. 18.9.11, Παπ.16.10.11).

Ευάγγελος Βενιζέλος

Ο Ευ. Βενιζέλος στο εξάμηνο που μελετήσαμε ήταν υπουργός Οικονομικών, διαχειριζόταν δηλαδή το κρισιμότερο υπουργείο, γι' αυτό και εμφανίζεται συχνά στις

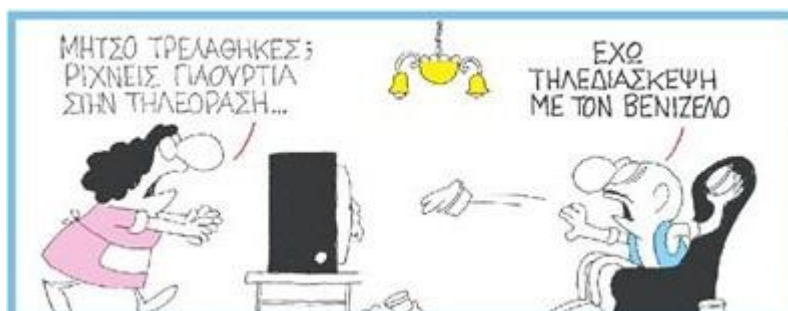
γελοιογραφίες. Είναι χαρακτηριστικό ότι είναι ο δεύτερος σε συχνότητα εμφάνισης μετά τον Παπανδρέου, μια και πρωταγωνιστεί σε 20 από αυτές.

Αρχικά, παρουσιάζεται ως «ο κακός» της ελληνικής πραγματικότητας, υπεύθυνος για τις περικοπές μισθών, την υπερφορολόγηση και γενικά την οικονομική εξαθλίωση στην οποία έχει περιέλθει η χώρα (Χερ.5.2.12). Αρκετοί γελοιογράφοι τον δείχνουν να επινοεί τους πιο απίθανους τρόπους για να δικαιολογήσει την επιβολή νέων φόρων ή για να πείσει τους πολίτες να πληρώσουν τους φόρους τους. Για παράδειγμα, ο

Μακρής (26.2.12) παρουσιάζει τον Βενιζέλο να χαρακτηρίζει το χαρταετό ως ιπτάμενη συσκευή αναψυχής η οποία θα έπρεπε να φορολογηθεί.

Σε άλλη γελοιογραφία (Μακρ. 12.2.12) φαίνεται σαν να πουλάει και να θυσιάζει τον ελληνικό λαό προκειμένου να εξασφαλίσει την επόμενη δόση του δανείου, γι' αυτό και δεν είναι καθόλου αγαπητός στο μέσο Έλληνα, ο οποίος εκφράζει αυτή του την δυσαρέσκεια αρκετά έντονα (Κυρ 18.9.11^α).

Τέλος, εμφανίζεται σαν ένας φιλόδοξος πολιτικός που υποσκάπτει τον Γ. Παπανδρέου και κάνει ό, τι περνάει από το χέρι του για να αναλάβει την ηγεσία του ΠΑΣΟΚ (Μητρβ.15.1.12 και Κυρ 16.10.11)

Γιώργος Καρατζαφέρης

Ο Γ. Καρατζαφέρης, ως αρχηγός μικρού κόμματος, δεν έχει ισχυρή παρουσία στο ερευνητικό μας υλικό (μόνο 7 γελοιογραφίες). Η παρουσία του γίνεται αισθητή σε 2 καμπές της πολιτικής ζωής κατά το εξάμηνο που μελετήσαμε: όταν πρωταγωνίστησε στη συγκρότηση της τρικομματικής κυβέρνησης με πρωθυπουργό τον Λ. Παπαδήμο και όταν, μετά από μερικούς μήνες, αρνήθηκε να δεχθεί το δεύτερο Μνημόνιο. Η πράξη του αυτή ήταν η τελευταία μιας σειράς διαρκών αναθεωρήσεων της πολιτικής του γραμμής για τις οποίες ο τύπος τον χαρακτήρισε «κωλοτούμπα» (Παπ. 4.12.11). Ο Κυρ (19.2.12^α) μάλιστα, για να τονίσει την πολιτική του αστάθεια, τον παρουσιάζει να υιοθετεί μια αριστερή συνθηματολογία («Ο ΛΑ.Ο.Σ δεν ξεχνά τι σημαίνει δεξιά!»).

Πιο συστηματικά με τον Καρατζαφέρη ασχολούνται οι γελοιογράφοι του *Ριζοσπάστη* (Γρηγοριάδης και Παπαγεωργίου). Αυτοί τον εμφανίζουν να έχει φιλολαϊκή ρητορεία αλλά να πρωτοστατεί σε πολιτικές ενέργειες που εξυπηρετούν την αστική τάξη (Παπ. 5.2.12).

Λουκάς Παπαδήμος

Οι γελοιογραφίες που αναφέρονται στον πρωθυπουργό Λουκά Παπαδήμο είναι συνολικά 13.

Σε κάποιες γελοιογραφίες εκφράζεται συμπάθεια για εκείνον. Ο Μητρόπουλος επισημαίνει τις δύσκολες περιστάσεις στις οποίες ανέλαβε την πρωθυπουργία, (Μητρν. 19.11.11β), ενώ ο Κυρ ότι απέχει πολύ από τα ελαττώματα της ελληνικής κοινωνίας (Κυρ 5.2.12β).

Αντίθετα, ο Αναστασίου επισημαίνει ότι είναι αντιδημοκρατική η ανάληψη της

πρωθυπουργίας από αυτόν, αφού δεν προηγήθηκαν εκλογές (Αναστ. 8.1.12, Αναστ. 20.1.12)

Οι περισσότεροι συσχετίζουν τον Παπαδήμο με τα σκληρά οικονομικά μέτρα που έλαβε κάτω από την πίεση

των ξένων δυνάμεων (Δερμ. 5.2.12). Ο Αναστασίου τον παρουσιάζει σαν επιστάτη σε φυτεία του αμερικανικού νότου, για να δείξει ότι οι εργαζόμενοι έχουν περιέλθει σε καθεστώς δουλείας (Αναστ. 15.1.12).

Σε άλλη γελοιογραφία ο Παπαδήμος παρουσιάζεται ανίδεος για το μέγεθος της ανεργίας των νέων (Αναστ.11.12.11). Μοιάζει να μην έχει επαφή με την πραγματικότητα των απλών ανθρώπων.

Τέλος, χαρακτηριστική είναι η γελοιογραφία όπου ο πρωθυπουργός εύχεται στους Έλληνες την Πρωτοχρονιά, «Καλό Πάσχα και βλέπουμε». Μοιάζει λίγο ειρωνικός, και αποφεύγει να τους κοιτάξει κατά πρόσωπο αφού δεν έχει κάτι θετικό να τους πει για το άμεσο μέλλον (Χερ.1.1.12).

Αλέξης Τσίπρας –Αλέκα Παπαρήγα

Από το μικρό αριθμό των γελοιογραφιών που έχουν ως κύριους πρωταγωνιστές την Αλ. Παπαρήγα και τον Αλ. Τσίπρα, καταλαβαίνουμε ότι δεν είναι από τα πρόσωπα που τραβάνε συχνά την προσοχή των γελοιογράφων.

Πάντως, έντονη κριτική στον ΣΥ.ΡΙΖ.Α ασκούν οι γελοιογράφοι του *Ριζοσπάστη*, όπου ο Τσίπρας εμφανίζεται ως πολιτικός με πειθώ, που παρουσιάζει τα πράγματα πολύ ιδανικά για το λαό, χωρίς όμως τα λόγια του να έχουν κάποια πρακτική εφαρμογή και χωρίς να ενοχλούν την μεγαλοαστική τάξη (Παπ. 31.12.11). Ακόμα, κατηγορείται από αυτούς ως “διαχειριστής του καπιταλισμού”, μιας και σκοπός του είναι να πείσει τους πλούσιους να πληρώσουν στο κράτος όσα

οφείλουν τόσα χρόνια, και παρομοιάζεται με διαχειριστή πολυκατοικίας που παρακαλεί τους ενοίκους να πληρώσουν τα κοινόχρηστα (Γρηγ.9.10.11).

Για την Παπαρήγα, δεν υπάρχουν γελοιογραφίες που να την παρουσιάζουν ως βασική πρωταγωνίστρια. Εμφανίζεται σε μία μόνο γελοιογραφία μαζί με τον Τσίπρα για να φανεί η διάσταση των απόψεων τους. Αν και ανήκουν και οι δυο στην Αριστερά και έχουν κοινά σημεία στην ιδεολογία τους, πάντα υπάρχει ένα χάσμα ανάμεσα τους (Μητρν.12.11.11^α).

Η Κριτική των γελοιογράφων στη συγκυβέρνηση

Στο εξάμηνο που μελετήσαμε είχαμε αλλαγή κυβέρνησης στις 11/11/2011, όταν σχηματίστηκε κυβέρνηση συνεργασίας ΠΑΣΟΚ, ΝΔ, ΛΑ.Ο.Σ με πρωθυπουργό τον Λ. Παπαδήμο. Από τη σατιρική κριτική ματιά των γελοιογράφων δεν θα ξέφευγε φυσικά η συγκυβέρνηση, την οποία οι γελοιογράφοι απεικονίζουν σχεδιάζοντας συνήθως τους 3 πολιτικούς αρχηγούς σε ομάδα, ενώ κάποιες φορές μαζί τους βρίσκεται και ο Παπαδήμος.

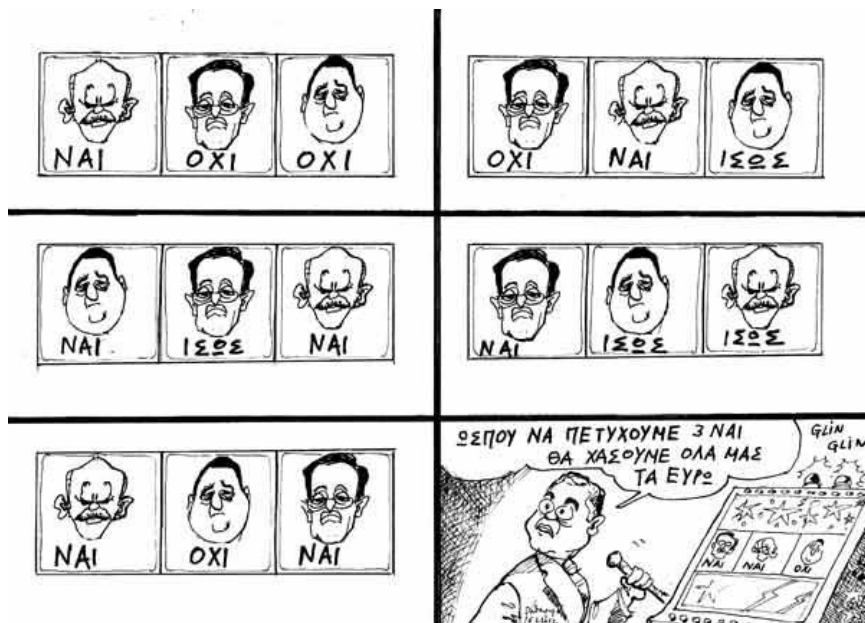
Τα σχόλια για τη λειτουργία της είναι πολλά. Από τις πρώτες κιόλας μέρες του σχηματισμού της ο Χερουβείμ (13.11.11) σχολιάζει τον περιορισμένο σκοπό (εξασφάλιση της 6^{ης} δόσης) και τις δύσκολες συνθήκες μέσα στις οποίες σχηματίστηκε (άδειο ταμείο, «όχημα» που το σπρώχνουν οι πολιτικοί αρχηγοί).

Στη συνέχεια οι γελοιογράφοι καταμαρτυρούν στα κόμματα που μετείχαν στη συγκυβέρνηση ότι συνεργάστηκαν για να πάρουν μέτρα εξοντωτικά για το λαό (Μαρ. 5.2.12^α) και μάλιστα χωρίς ενδοιασμό (Μαρ. 29.1.12β). Ο Μαραγκός, την επομένη των Θεοφανείων (7.1.12β) παρουσιάζει την Ελλάδα σαν ένα θαλασσοδαρμένο πλοίο, το οποίο η κυβέρνηση σκοπεύει να εγκαταλείψει πρώτη αδιαφορώντας για την τύχη των επιβατών. Ταυτόχρονα όμως ζητά από αυτούς θυσίες (να βουτήξουν για να βρουν το σταυρό) «διαβεβαιώνοντας» παράλληλα ότι «σταυρός υπάρχει για όλους».

Επίσης στα σκίτσα αρκετών γελοιογράφων καταγγέλλεται συχνά η ασυνεννοησία και υπολογισμός του κομματικού κόστους που επικρατούν στο εσωτερικό της κυβέρνησης. Ο Πετρουλάκης, π.χ., (19.2.12) εικονοποιεί την ασυνεννοησία των 3 κομμάτων χρησιμοποιώντας ένα μηχανήμα από αυτά που στα καζίνα παίζουν «φρουτάκια». Όσο πιθανό είναι εκεί να πετύχει κανείς 3 όμοιες εικόνες και να κερδίσει, άλλο τόσο πιθανό είναι να πάρει και ο πρωθυπουργός 3 όμοιες απαντήσεις από τους 3 ηγέτες της συγκυβέρνησης. Άλλοι γελοιογράφοι (Μητρβ. 18.12.11 και Μακρ. 13.11.11) υπαινίσσονται ότι οι πολιτικοί αρχηγοί δεν στηρίζουν ολόψυχα τον πρωθυπουργό Παπαδήμο ούτε επιθυμούν πραγματικά να

βοηθήσουν το έργο του.

Το ζήτημα αυτό οι γελοιογράφοι του Ριζοσπάστη το προβάλλουν πολύ διαφορετικά. Υιοθετώντας την οπτική του Κ.Κ.Ε, του οποίου όργανο είναι η εφημερίδα τους, δείχνουν τους 3 πολιτικούς ηγέτες να συνεργάζονται μεταξύ τους για να υπηρετήσουν τον κοινό τους στόχο που είναι η εξασφάλιση των συμφερόντων των

πλουσιότερων τάξεων εις βάρος του λαού (Παπ 24.12.11 και Γρηγ. 6.11.11.).

Τέλος, τα κόμματα που συμμετέχουν στη συγκυβέρνηση εμφανίζονται να χάνουν τους ψηφοφόρους τους και τελικά να καταρρέουν (Χερ. 18.12.11 και 19.2.12).

Κριτική στο ελληνικό πολιτικό σύστημα

Σε αρκετές γελοιογραφίες που μελετήσαμε όμως, δεν ασκείται κριτική σε κάποιον συγκεκριμένο πολιτικό, αλλά στο πολιτικό σύστημα γενικότερα, στους πολιτικούς ή στα κόμματα στο σύνολό τους. Στην περίπτωση αυτή η κριτική των γελοιογράφων είναι πολύ οξεία. Καταλογίζουν ανικανότητα στους πολιτικούς μας (Μαρ. 22.1.12^α) και υποστηρίζουν πως ο οποιοσδήποτε θα μπορούσε να κυβερνήσει καλύτερα από αυτούς (Κυρ. 7.1.12^α). Επίσης, με αφορμή τη δήλωση Χρυσοχοϊδη ότι δεν διάβασε το Μνημόνιο πριν το υπογράψει, τους κατηγορούν για ανευθυνότητα (Μαρ.29.1.12.β). Επίσης, κατηγορούν τα κόμματα ότι για το μόνο που ενδιαφέρονται μέσα στην οικονομική κρίση είναι πώς θα πάρουν την κρατική επιχορήγηση (Πετρ.5.2.12).

Τέλος, όταν δημοσιεύθηκε η είδηση ότι ένας βουλευτής μέσα σε αυτές τις δύσκολες συνθήκες έστειλε για κατάθεση στο εξωτερικό ένα εκατομμύριο ευρώ, οι γελοιογράφοι σατίρισαν έντονα το γεγονός, αξιοποιώντας μάλιστα τη διαδεδομένη αντίληψη ότι η πολιτική είναι ένα «προσοδοφόρο επάγγελμα» (Μακρ.26.2.12^α, Μαρ.26.2.12β, Αναστ.26.2.12).

Από τη σάτιρα των γελοιογράφων δεν ξέφυγε ούτε ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, Κάρολος Παπούλιας. Του ασκούν κριτική άλλοτε ότι δεν αντιδρά στην αλλοίωση του δημοκρατικού πολιτεύματος (Αναστ.8.1.12) και

άλλοτε ότι αμείβεται με παχύλο μισθό (Αναστ.19.2.12).

Σχετικά με τα κόμματα, το ΠΑΣΟΚ και η ΝΔ κατηγορούνται για την άμετρη υποσχესιολογία που διαχρονικά έχουν επιδείξει (Κυρ31.12.11^α). Ειδικά το ΠΑΣΟΚ ως κυβερνών κόμμα δέχεται την πιο οξεία κριτική. Άλλοτε παρουσιάζεται ως μεγαλύτερη μεταρρύθμιση της περιόδου ότι έγινε το πέμπτο κόμμα στις δημοσκοπήσεις (Μακρ.29.1.12), άλλοτε ότι θα σώσουν την Ελλάδα απαλλάσσοντάς την από την παρουσία τους (Μαρ.24.12.11^α), ενώ οι υπουργοί του παρουσιάζονται ως συνεργάτες των ξένων δυνάμεων και των τραπεζών (Χερ.30.10.11). Τέλος, πολλοί γελοιογράφοι κάνουν λόγο για τα εσωτερικά προβλήματα του ΠΑΣΟΚ και τον έντονο ανταγωνισμό για την ηγεσία του κόμματος (Πετρ.29.1.12, Κυρ 16.10.11).

Η αριστερά εμφανίζεται διχασμένη και διασκορπισμένη σε αρκετές μικρές και αδύναμες παρατάξεις (Κυρ 29.10.11β). Επίσης, ο *Ριζοσπάστης* συστηματικά κατηγορεί τον ΣΥ.ΡΙΖ.Α πως στηρίζει τα μονοπώλια της Ε.Ε, επαληθεύοντας για μια ακόμα φορά το διχασμό της αριστεράς.

ΞΕΝΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ

Σε μια περίοδο κατά την οποία η χώρα μας είναι οικονομικά εξαρτημένη από το Δ.Ν.Τ και την Ευρωπαϊκή Ένωση και εφαρμόζει τα σκληρά μέτρα που της επιβάλλουν, είναι επόμενο οι ξένοι πολιτικοί να μπαίνουν συχνά στο στόχαστρο των γελοιογράφων.

Αυτοί που δέχονται κατά κόρον τα πυρά τους είναι η Α. Μέρκελ και ο Ν. Σαρκοζί, πράγμα φυσικό αφού παίζουν κυρίαρχο ρόλο στην Ευρωζώνη και είναι εκείνοι που ουσιαστικά λαμβάνουν τις βασικές αποφάσεις. Δεν λείπουν όμως από τις γελοιογραφίες του δείγματός μας και άλλοι ξένοι πολιτικοί, όπως ο Κ. Γιούνκερ (Μακρ.19.2.12) ή ο Β. Σόμπλε (Μητρβ.5.2.12).

Οι γελοιογράφοι καταλογίζουν στη Μέρκελ και τον Σαρκοζί κατ' αρχάς ότι είναι «μικροί ηγέτες», που κινδυνεύουν να διαλύσουν την Ευροζώνη (Μαρ.4.12.11β) επειδή αδυνατούν να αντιληφθούν σωστά τα πράγματα και να δουν ότι υπάρχουν πολύ σοβαρότεροι κίνδυνοι για το Ευρώ από την ελληνική κρίση η οποία εύκολα θα μπορούσε να λυθεί, αν αυτοί το ήθελαν (Μητρβ.9.10.11). Αντί να

βοηθήσουν στην επίλυση του προβλήματος όμως, προσφέρουν μικρές και αναποτελεσματικές λύσεις, όπως υπαινίσσεται ο Ηλ. Μακρής, όταν σκισάρει τη Μέρκελ σαν ταχυδακτυλουργό που μέσα από ένα τεράστιο καπέλο βγάζει ένα μικροσκοπικό κουνέλι (11.12.11).

Η Μέρκελ και ο Σαρκοζί εμφανίζονται επίσης ως καταπιεστές των υπόλοιπων ευρωπαϊκών χωρών, ιδίως αυτών που αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα, όπως οι Έλληνες, οι Ιρλανδοί, οι Ισπανοί και οι Πορτογάλοι (Μαρ.24.12.11, Δερμ.20.11.11). Ειδικά τους Έλληνες κατηγορούνται ότι τους έχουν κάνει πειραματόζωα, αφού εφαρμόζουν πάνω τους μια πολιτική με άγνωστες συνέπειες (Δερμ.31.12.11, Μητρν.1.10.11^α).

Ο αυταρχισμός τους φαίνεται και από τον τρόπο που αντιμετωπίζουν τον

Έλληνα πρωθυπουργό Γ. Παπανδρέου. Σε κάποιες γελοιογραφίες εμφανίζονται να τον υποσκάπτουν (Μακρ. 18.9.11) ενώ σε άλλες να μην τον αφήνουν να υπερασπιστεί τα συμφέροντα της χώρας μας κρατώντας τον φιωμένο στις διασκέψεις των Ευρωπαίων ηγετών (Μακρ.23.10.11).

Στο ίδιο πνεύμα κινείται και μια ακόμα γελοιογραφία του Π. Μαραγκού (15.1.12β) όπου η Μέρκελ απεικονίζεται σαν κυνηγός που έχει βάλει στο στόχαστρό του τον Έλληνα πολίτη. Δίπλα της ο Σαρκοζί, με τη μορφή ενός κυνηγόσκυλου, τη βοηθά στο

έργο της. Η γελοιογραφία είναι ενδιαφέρουσα, γιατί δείχνει και την άνιση σχέση των δύο ηγετών, καθιστώντας σαφές ότι η Μέρκελ είναι ο κυρίαρχος του παιχνιδιού και ο Σαρκοζί ένα πόνι της.

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΛΑΟΣ ... ΜΕ ΤΟ ΠΕΝΑΚΙ ΤΩΝ ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΩΝ

Κ. Γρηγοριάδης, 11.12.2011

Ομάδα εργασίας:

Ζαχαριουδάκης Γιάννης
Κανιτάκη Ελένη
Ντότσε Ελένη
Σουγιάς Άκης

Κοινωνικές ομάδες που εμφανίζονται στις γελοιογραφίες που μελετήσαμε

Μακρής 5.2.12

Στις γελοιογραφίες της περιόδου Σεπτεμβρίου 2011 έως Φεβρουαρίου 2012 οι γελοιογράφοι απεικόνισαν διάφορες κοινωνικές ομάδες Ελλήνων. Οι κυριότερες είναι οι εργαζόμενοι, οι άνεργοι, οι συνταξιούχοι, οι άστεγοι, οι μετανάστες, η άρχουσα τάξη των πλούσιων επιχειρηματιών και «τα λαμόγια». Εκτός από τις 2 τελευταίες κοινωνικές ομάδες, όλες οι άλλες αντιμετωπίζονται συνήθως με συμπάθεια.

Παταγεωργίου 7.1.12

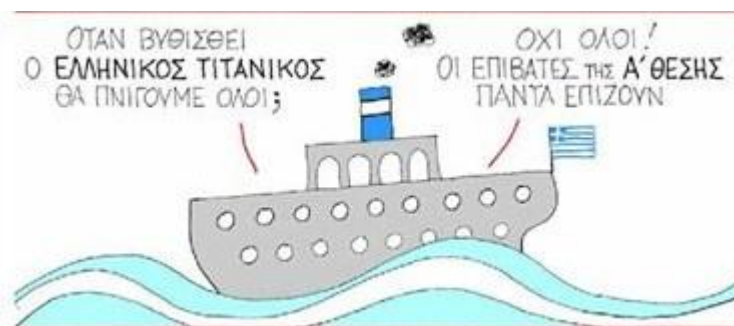
Με τις μεγαλύτερες κοινωνικές ομάδες (εργαζόμενοι, άνεργοι, συνταξιούχοι) θα ασχοληθούμε πιο αναλυτικά σε παρακάτω ενότητες της εργασίας μας, εδώ θα μιλήσουμε μόνο για το πώς παρουσιάζονται η άρχουσα τάξη, τα λαμόγια, οι άστεγοι και οι μετανάστες.

Γρηγοριάδης 18.12.11

Η άρχουσα τάξη ως κοινωνική ομάδα εμφανίζεται σχεδόν αποκλειστικά σε γελοιογραφίες που δημοσιεύτηκαν στο *Ριζοσπάστη*. Εξαιρεση αποτελεί μία μόνο γελοιογραφία του Κυρ (29.10.11γ). Τα μέλη της σκιτσογραφούνται συνήθως ως ευτραφείς και καλοντυμένοι άνδρες, συχνά καπνίζουν και πούρο. Είναι φαλακροί, με έντονα χαρακτηριστικά, αντιπαθητικό και αλαζονικό ύφος. Εμφανίζονται ως άπληστοι άνθρωποι που παρά τον πλούτο τους ενδιαφέρονται αποκλειστικά για την αύξηση των κερδών τους (Γρηγ.5.2.12). Παρουσιάζονται επίσης να κατευθύνουν τους πολιτικούς για να «πάρουν μέτρα στα μέτρα τους» (Γρηγ. 18.12.11) και να τους χωρίζει μεγάλη κοινωνική ανισότητα από τον απλό λαό (Παπ.11.12.11).

Ο Κυρ επίσης (29.10.11γ), παρομοιάζοντας την Ελλάδα με το ναυάγιο του *Τιτανικού* διαπιστώνει με πικρία ότι τα μέλη της άρχουσας τάξης, ως επιβάτες της Α θέσης, επιβιώνουν πάντα.

Η δεύτερη κοινωνική ομάδα που παρουσιάζεται αρνητικά είναι τα «λαμόγια», όπως τα αποκαλούν οι γελοιογράφοι. Πρόκειται για τους Έλληνες που πλουτίζουν από απάτες, μίζες και τη φοροδιαφυγή. Αυτοί, μαζί με τους πολιτικούς εμφανίζονται ως οι κύριοι φταίχτες της κατάστασης που βιώνει η Ελλάδα σήμερα. Δεν νιώθουν όμως καμία τύψη, αντίθετα, ποντάρουν στην πτώχευση της Ελλάδας και επιπλέον υποκρίνονται τους πατριώτες (Μητρν. 28.10.11^α).

Άλλες φιγούρες που συναντάμε

Γρηγοριάδης 11.9.11

Σε 2 μόνο από τις γελοιογραφίες του δείγματός μας εμφανίζονται μετανάστες. Στη μια από αυτές ο μετανάστης παρουσιάζεται ως άτομο

που δέχεται να αναλάβει την πρωθυπουργία τότε που οι διαπραγματεύσεις των κομμάτων για πρωθυπουργό κοινής αποδοχής δεν έφεραν αποτέλεσμα (Κυρ 13.11.11^α). Στην άλλη ο μετανάστης δίνει μια «πληρωμένη» απάντηση στον Έλληνα που τον αντιμετωπίζει αφ' υψηλού για το γεγονός ότι ζητιανεύει (Μητρν.10.9.11).

Συνθήκες Ζωής του μέσου Έλληνα

Οι περισσότεροι από τους γελοιογράφους δεν παραλείπουν εν μέσω κρίσης να σχολιάσουν με μια “δόση” χιούμορ και σαρκασμού τη ζωή του μέσου Έλληνα που έχει πια υποστεί τα πάνδεινα.

Τις περισσότερες φορές, οι γελοιογράφοι δείχνουν τον Έλληνα ως ένα άνθρωπο που δεν ξέρει τι άλλο θα πάθει πια και φαίνεται να υπομένει όλα τα μέτρα και τις επιβαρύνσεις στη ζωή του. Ειδικά τους εργαζόμενους τους δείχνουν να έχουν χάσει όλα τους τα δικαιώματα και συχνά τους παρομοιάζουν με δούλους (Παπ.7.1.12, Αναστ.15.1.12) ή με αιχμάλωτους σε στρατόπεδα συγκέντρωσης (Χερ.9.10.11). Αρκετοί

πάλι γελοιογράφοι χρησιμοποιούν εικόνες σφαγής για να αποδώσουν την περικοπή μισθών, συντάξεων και εργασιακών δικαιωμάτων (Χερ.5.2.12, Μαρ.5.2.12^α).

Συχνές είναι οι αναφορές των γελοιογράφων στα βαριά φορολογικά μέτρα, ιδιαίτερα μάλιστα στο φόρο ακινήτων, που η μη καταβολή του συνεπάγεται τη διακοπή του ηλεκτρικού ρεύματος. Το μέτρο αυτό σχολιάστηκε ως παράλογο, αφού στερεί τους πολίτες που δεν έχουν να πληρώσουν από ένα σημαντικό κοινωνικό αγαθό, ανάλογο με αυτό της δωρεάν παιδείας (Πετρ. 27.11.11).

Αποτέλεσμα όλων των παραπάνω μέτρων είναι ότι η μέση ελληνική οικογένεια εμφανίζεται στις γελοιογραφίες να ζει φτωχικά. Οι γελοιογράφοι σκισάρουν σπίτια με κλειδωμένα καλοριφέρ ή με ξεπερασμένα μέσα θέρμανσης, όπως σόμπες και μαγκάλια (Χερ. 20.11.11, Κυρ29.1.12^α). Τα έπιπλα είναι φτωχικά, οι κουρτίνες και οι καναπέδες μπαλωμένοι και οι ένοικοι κάθονται με τα παλτά τους για να μην κρυώνουν (Δερμ.

27.11.11 και 15.1.12). Σε κάποιες περιπτώσεις (Μακρ. 31.12.11 και 22.1.12, Αναστ. 25.12.11) τα σπίτια είναι σκοτεινά, είτε γιατί το ηλεκτρικό έχει κοπεί είτε για λόγους οικονομίας.

Δερμεντζόγλου 15.1.12

Μια κοινωνική ομάδα που απασχολεί πολύ τους γελοιογράφους και αντιμετωπίζεται με ιδιαίτερη συμπάθεια από αυτούς είναι οι συνταξιούχοι. Αυτοί εμφανίζονται είτε ως ήρωες της καθημερινότητας, αφού καταφέρνουν να ζουν με ελάχιστα χρήματα (Κυρ 20.11.11β) είτε ως άνθρωποι που διαπιστώνουν ότι ο θάνατός τους θα βοηθούσε το κράτος, αφού δε θα χρειαζόταν πια να τους πληρώνει συντάξεις

(Κυρ 11.12.11^α, Μακρ. 5.2.12). Συχνά τους βλέπουμε να σχολιάζουν ειρωνικά τη διεθνή οικονομική κρίση, τους πολιτικούς και τα νέα μέτρα (Γρηγ. 26.2.12, Μητρν. 5.11.11^α).

Λιγότερες αναφορές γίνονται από τους γελοιογράφους στο θέμα των ανέργων. Κι αυτοί εμφανίζονται σαν μια ομάδα με πεσμένο ηθικό (Κυρ 22.1.12^α), ενώ σε μια γελοιογραφία θίγεται και των πρόβλημα των ανθρώπων που αυτοκτονούν επειδή έχασαν την εργασία τους (Χερ. 8.1.12). Εν κατακλείδι οι γελοιογράφοι συμπαραστέκονται με τον τρόπο τους στον Έλληνα και, χιουμοριστικά πάντα, μας περιγράφουν τα “σαράντα κύματα” που περνάει καθημερινά, καθώς υφίσταται όλα τα μέτρα που του επιβάλλονται.

(Κυρ 11.12.11^α, Μακρ. 5.2.12). Συχνά τους βλέπουμε να σχολιάζουν ειρωνικά τη διεθνή οικονομική κρίση, τους πολιτικούς και τα νέα μέτρα (Γρηγ. 26.2.12, Μητρν. 5.11.11^α).

ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΚΡΙΣΗΣ,
ΔΙΑΛΥΣΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ,
ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ ΕΥΡΩ,
ΧΡΕΟΚΟΠΙΑ ΕΛΛΑΔΑΣ!
ΚΟΙΤΑ ΡΕ ΤΙ ΕΚΑΝΑ
ΜΕ 300 ΕΥΡΩ ΠΟΥ ΠΑΙΡΝΩ
ΣΥΝΤΑΞΗ!

Μητρόπουλος 5.11.11α

Στάσεις, απόψεις και συναισθήματα του μέσου Έλληνα, όπως διαφαίνονται στις γελοιογραφίες που μελετήσαμε

Κατά τη χρονική περίοδο που μελετάμε οι κορυφαιοί Έλληνες σκιτσογράφοι έχουν αποτυπώσει με ιδιαίτερα γλαφυρό και παραστατικό τρόπο τις στάσεις και τα συναισθήματα του μέσου Έλληνα σε μία τόσο δύσκολη και απρόβλεπτη εποχή για τη χώρα μας

Η πλειοψηφία των σκίτσων και των σχολίων αφορά κυρίως τις εξελίξεις στα πολιτικά δρώμενα. Ο μέσος Έλληνας παρουσιάζεται να αγανακτεί με το πολιτικό σύστημα, να χλευάζει και να κατηγορεί τους ηγέτες, να δείχνει απαξίωση στις πράξεις τους και δυσπιστία στα λόγια τους. (Κυρ18.9.11^α, Γρηγ.13.11.11, Κυρ 29.1.12^α).

Ο λαός πιστεύει πως δεν μπορούν αυτοί να τον σώσουν από το πρόβλημά του,

αντίθετα αποτελούν μέρος του προβλήματος (Μακρ.18.12.11).

Δεν είναι λίγες και οι περιπτώσεις στις οποίες ο λαός φαίνεται να κατακρίνει τα νέα πολιτικά μέτρα που επέβαλε το Μνημόνιο και γενικότερα τη διαδικασία διάσωσης από την κρίση (Αναστ.5.2.12^α, Μακρ.4.12.11, Μακρ.9.10.11). Μαζί με αυτά σε κάποιες γελοιογραφίες κρατά αρνητική στάση απέναντι στους ξένους πολιτικούς και την τρόικα χωρίς όμως να τους θεωρεί εξίσου υπεύθυνους με τους Έλληνες πολιτικούς, γι' αυτό και τα σχόλιά του είναι πιο χαμηλών τόνων. (Κυρ 26.2.12^α, Μητρν.8.10.11^α, Μητρν 1.10.11^α).

ΤΟ ΕΥΧΑΡΙΣΤΟ ΕΙΝΑΙ ΟΤΙ ΣΩΘΗΚΑΜΕ ΑΠ' ΤΗ ΧΡΕΟΚΟΠΙΑ. /
ΤΟ ΔΥΣΑΡΕΣΤΟ ΕΙΝΑΙ ΟΤΙ ΕΡΧΕΤΑΙ Ο ΣΑΡΚΟΖΙ ΚΑΙ Η ΜΕΡΚΕΛ
ΝΤΥΜΕΝΟΙ ΟΘΩΝ ΚΑΙ ΑΜΑΛΙΑ...

Όμως, όπως διαπιστώσαμε, ο απλός λαός δεν θεωρεί υπεύθυνους για την παρούσα κατάσταση μόνο το ελληνικό πολιτικό σύστημα και τις ξένες δυνάμεις. Παρουσιάζεται να αναγνωρίζει και δικά του λάθη και να κάνει την αυτοκριτική του. Έτσι σε κάποιες γελοιογραφίες επικρίνεται η αγάπη μας για την καλοπέραση (Μητρν.1.10.11γ), η ασυνεννοησία μας (Δερμ.6.11.11), η σιωπηρή ανοχή που επιδείξαμε στα κακώς κείμενα των τελευταίων δεκαετιών (Δερμ. 8.1.12), η τάση μας να εξαπατούμε τους Ευρωπαίους με ψεύτικα στοιχεία, και το «ρουσφέτι» (Δερμ.30.11.11).

Οι γελοιογράφοι σχολιάζουν και υπονομεύουν έμμεσα τη στάση μιας μερίδας πολιτών, οι οποίοι δέχονται την κινδυνολογική επιχειρηματολογία που προβάλλουν κάποια κόμματα, ότι δηλαδή αν δεν τηρήσουμε τα επιβαλλόμενα μέτρα οι εταίροι μας θα μας διώξουν από την Ευρωζώνη και το Ευρώ. (Μακρ.4.12.11, Αναστ.6.11.11).

Αναζητώντας μέσα στις γελοιογραφίες τα συναισθήματα που βιώνει ο μέσος πολίτης, διαπιστώνουμε πως είναι αρνητικά και δυσάρεστα. Οι Έλληνες εμφανίζονται να νιώθουν απαισιοδοξία για το μέλλον (Κυρ 9.10.11δ, Μακρ.31.12.11), αγωνία μήπως χρεοκοπήσουμε (Κυρ 9.10.11^α), οργή (Μητρν.1.10.11β) και οδύνη για την απώλεια της εθνικής κυριαρχίας (Κυρ 23.10.11^α, 2.10.11^α, Πετρ. 29.10.11). Κάποιες φορές μάλιστα το αδιέξοδο και η τραγική κατάσταση της χώρας φαίνεται να τους οδηγούν στην κατάθλιψη (Γρηγ. 11.12.11). Σε ορισμένες όμως γελοιογραφίες οι Έλληνες παρουσιάζονται να προσπαθούν να «αποδράσουν» από τη σκληρή πραγματικότητα, άλλοτε πιο δυναμικά (Μητρβ. 25.9.11) και άλλοτε πιο παθητικά (Μητρβ.19.2.12).

Απαισοδοξία για το μέλλον (Κυρ 9.10.11β)

Αγωνία για χρεοκοπία (Κυρ 9.10.11α)

Οργή (Μητρν.1.10.11β)

Οδύνη για την απώλεια της εθνικής κυριαρχίας (Κυρ 2.10.11^α)

Οδύνη για την απώλεια της εθνικής κυριαρχίας (Πετρ.29.10.11)

Κατάθλιψη (Γρηγ.11.12.11)

Του ΚΩΣΤΑ ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

Του ΚΩΣΤΑ ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

Εικαστική απεικόνιση του μέσου Έλληνα από τους

Κυρ, Δερμεντζόγλου, Μαραγκό, Μητρόπουλο.

Οι γελοιογράφοι έχουν συνήθως ένα συγκεκριμένο τρόπο να απεικονίζουν τον μέσο Έλληνα πολίτη. Εμείς επιλέξαμε να μελετήσουμε την εικαστική απεικόνισή του σε 4 γελοιογράφους που αποδίδουν πιο σταθερά χαρακτηριστικά στους ανθρώπινους τύπους που σκितσάρουν.

Ο μέσος Έλληνας συνήθως παρουσιάζεται ως κριτής που σχολιάζει την επικαιρότητα. Οι εικονιζόμενοι ανήκουν κυρίως σε μεσαία και χαμηλά κοινωνικά στρώματα και έχουν περιορισμένα εισοδήματα. Μάλιστα, είναι αυτοί που πλήττονται περισσότερο από την κρίση και τα προβλήματα της καθημερινότητας.

Ο Κυρ συνήθως προσδίδει τα εξής χαρακτηριστικά στους απλούς πολίτες: συχνά τους ζωγραφίζει φαλακρούς, στοιχείο που δείχνει ότι είναι άτομα μέσης και μεγάλης ηλικίας. Μερικοί φοράνε γυαλιά και το κύριο χαρακτηριστικό τους είναι πως είναι συντηρητικά ντυμένοι, λόγω της ηλικίας τους. Έχουν όλοι μεγάλη μύτη και μερικοί σκितσάρονται με λεπτό μουστάκι (ένδειξη ότι ανήκουν σε πιο λαϊκά στρώματα). Τις περισσότερες φορές τα πρόσωπα που παρουσιάζει μοιάζουν με εκείνον, ενώ οι περισσότεροι απλοί πολίτες που σχεδιάζει είναι άντρες. Οι γυναίκες του είναι κι αυτές μέσης ή μεγάλης ηλικίας, συντηρητικά ντυμένες, και οι πιο λαϊκής καταγωγής από αυτές φορούν τσεμπέρι ή ποδιά. Τέλος, ο Κυρ χρησιμοποιεί χρώμα στις γελοιογραφίες του.

Μία τυπική νοικοκυρά ηρωίδα του Κυρ.

Ένας άλλος καταξιωμένος γελοιογράφος είναι ο Κ. Μητρόπουλος. Αυτός, για να απεικονίσει το μέσο Έλληνα έχει από χρόνια δημιουργήσει έναν φανταστικό χαρακτήρα, τον Μήτσο, που εμφανίζεται στις περισσότερες γελοιογραφίες του. Είναι αδύνατος, μέσης ηλικίας, απλά ή και φτωχικά ντυμένος. Βασικό χαρακτηριστικό του είναι ότι φοράει φέσι, που αποτελεί κατάλοιπο της Τουρκοκρατίας και συμβολίζει τα στοιχεία της νοοτροπίας μας που προέρχονται από αυτήν την περίοδο. Στην

Ο ΚΥΡ σχολιάζει καυστικά έναν επίκαιρο οικονομικό όρο.

Ο Μήτσος, ένα δημιούργημα του Κ. Μητρόπουλου

πλειονηφία τους, οι γελοιογραφίες του είναι ασπρόμαυρες και έχουν ελάχιστες έγχρωμες λεπτομέρειες. Συχνά το κόκκινο φέσι του Μήτσου είναι το μόνο χρωματιστό στοιχείο.

Ο Μητρόπουλος καταφέρνει να δείξει τα συναισθήματα του ήρωά του μέσα από το βλέμμα του. Με 2 κουκκίδες για μάτια και λίγες γραμμές αποδίδει πολύ παραστατικά

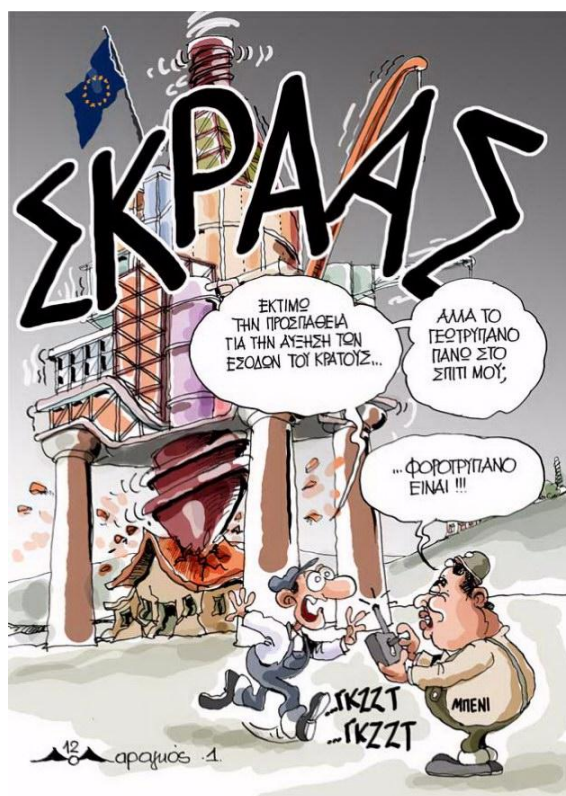
το φόβο, την έκπληξη, την οργή κ.λπ.

Οι υπόλοιποι απλοί πολίτες του Μητρόπουλου είναι μέσης ή μεγάλης ηλικίας, οικογενειάρχες με παχύ μουστάκι. Στις παρέες των ανδρών οι νεότεροι απεικονίζονται με αλογοουρά, ακόμα κι αν είναι φαλακροί. Οι γυναίκες του είναι τυπικές νοικοκυρές (κάποιες πλέκουν, άλλες φορούν ποδιά), κινούνται

στο χώρο του σπιτιού ή έξω συνοδευόμενες από τον άντρα τους, δεν μιλούν συχνά, είναι συνήθως παχουλές με κοντά σγουρά μαλλιά και παλαικά χτενίσματα.

Ένας ακόμα σημαντικός γελοιογράφος μας είναι ο Π. Μαραγκός. Χρησιμοποιεί κι αυτός έναν σταθερό τρόπο απεικόνισης του μέσου πολίτη. Είναι ένας εργάτης με στολή εργασίας και κασκέτο, ο οποίος αντιπροσωπεύει τους μισθωτούς. Είναι αδύνατος και μικροκαμωμένος, δεν μιλάει συχνά στις γελοιογραφίες ενώ υποφέρει τα πάνδεινα. Το σπίτι του είναι φτωχικό.

Μαραγκός, Έθνος, 7.1.12

Τέλος, ο Γ. Δερμεντζόγλου, σε αντίθεση με τον Μαραγκό και το Μητρόπουλο, απεικονίζει τον απλό Έλληνα να ανήκει σε μεσαία αστικά στρώματα. Οι ήρωές του κατοικούν συνήθως σε πολυκατοικίες της Αθήνας, πράγμα που φαίνεται από την Ακρόπολη που διακρίνεται συνήθως στο φόντο. Παρά την αστική τους προέλευση,

πλήττονται και αυτοί από την κρίση, όπως φαίνεται από το εσωτερικό των σπιτιών τους. Όπως φαίνεται στην ακόλουθη γελοιογραφία, (Δερμ. 15.1.12) σε ένα τυπικό διαμέρισμα της Αθήνας οι ήρωες του Δερμεντζόγλου επικρίνουν την πολιτική επικαιρότητα. Είναι εμφανές ότι έχουν πληγεί από την κρίση, καθώς δεν έχουν θέρμανση και τα έπιπλα και οι κουρτίνες τους είναι μπαλωμένα.

Ο Δερμεντζόγλου παρουσιάζει συχνά τα ζευγάρια να συζητούν σε ισότιμη βάση, ενώ οι γυναίκες του δεν είναι τυπικές νοικοκυρές, αλλά μάλλον εργαζόμενες. Στον εξωτερικό χώρο όμως απεικονίζει μόνο παρέες αντρών που σχολιάζουν την επικαιρότητα.

Δερμεντζόγλου, 30.10.11

ΜΕΡΟΣ IV

ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ ΑΦΗΡΗΜΕΝΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ

Π. Μαραγκός, 11.12.11^α

Ομάδα εργασίας:

Λιόγκα Έλενα
Μηναδάκης Μάνος
Στεφανάκης Γιάννης
Χουρσανίδης Πάρης

Οι γελοιογράφοι συχνά χρειάζεται να δώσουν μορφή σε αφηρημένες έννοιες και αυτό το κάνουν με πολλή φαντασία. Πώς μπορεί άραγε μπορεί να σκितσάει κάποιος την Ελλάδα, την Ευρωπαϊκή Ένωση, το Μνημόνιο, τα μέτρα λιτότητας ή τη φοροδιαφυγή; Θεωρώντας ότι οι λύσεις που έδωσαν οι γελοιογράφοι στις γελοιογραφίες που μελετήσαμε παρουσιάζουν ενδιαφέρον γιατί υπονοούν πολλά, αποφασίσαμε να παρουσιάσουμε το θέμα.

Α. Ελλάδα - δραχμή

Σε πολλές από τις γελοιογραφίες (8 στον αριθμό) στις οποίες έχουμε ως αφηρημένη έννοια την Ελλάδα, αυτή απεικονίζεται σαν ένα βουλιαγμένο πλοίο (Χατζ. 5.11.11) ή σαν ένα πλοίο έτοιμο να βουλιάξει είτε λόγω θαλασσοταραχής είτε λόγω ανικανότητας του καπετάνιου, που κάποιες φορές κατονομάζεται ως Παπανδρέου

(Κυρ 27.11.11^α). Οι επιβάτες του πλοίου, που συμβολίζουν τον «απλό λαό», εμφανίζονται να περιμένουν ανήμποροι την επερχόμενη καταστροφή. Επιπροσθέτως σε μερικά σκίτσα γίνεται και κριτική για την αντιμετώπιση του απλού λαού από τους «κυβερνήτες» του πλοίου υπέρ των «επιβατών Α' θέσης» (Κυρ.29.10.11γ) όπως και υπέρ των διαφόρων κομμάτων που εξυπηρετούν πρώτα τα δικά τους συμφέροντα αδιαφορώντας για το λαό (Πετρ.5.2.12).

Η Ελλάδα πολύ συχνά παρουσιάζεται από τους γελοιογράφους και σαν μια μεσόκοπη γυναίκα, πράγμα το οποίο είναι υπαινιγμός στη μακρόχρονη ιστορία της. Για τον ίδιο λόγο κάποιες φορές απεικονίζεται να φορά αρχαιοελληνικό χιτώνα (Αναστ.22.1.12). Αυτή η μορφή σε μια γελοιογραφία (Μητρν.1.10.11^α) βρίσκεται σε άσχημη κατάσταση στο νοσοκομείο, ενώ ο Έλληνας είναι ανήμπορος να την βοηθήσει παρόλο που ξέρει ότι κινδυνεύει να πεθάνει και οι «γιατροί» (Μέρκελ και Σαρκοζί) πειραματίζονται. Σε άλλη γελοιογραφία του

Μητρόπουλου η γυναίκα αυτή έχει γαντζωθεί στο χείλος του γκρεμού και είναι έτοιμη να πέσει. Η λιτότητα προσπαθεί να τη σώσει πατώντας της τα χέρια. Ο γελοιογράφος θέλει με αυτή την εικόνα να δείξει ότι τα μέτρα λιτότητας είναι επώδυνα και αμφίβολης αποτελεσματικότητας. (Μητρν.17.9.11β)

Άλλοτε η Ελλάδα εικονοποιείται και σαν ένα φτωχικό καλύβι που έχει αρπάξει φωτιά με την Ευρώπη να μην προσφέρει άμεση και ουσιαστική βοήθεια για τη σωτηρία της και τον Έλληνα να αδυνατεί να τη σώσει (Μητρν. 15.10.11β)

Ο Μαραγκός (12.2.12^α) παριστάνει την Ελλάδα να πνίγεται από τη σκόνη μιας κλεψύδρας με τους ξένους πολιτικούς να χαμογελούν χαιρέκακα και να προειδοποιούν ότι ο χρόνος για τις απαιτούμενες μεταρρυθμίσεις τελειώνει.

Σε άλλη γελοιογραφία του η Ελλάδα είναι μια γυναίκα που πρόκειται να βιαστεί από το Μνημόνιο (Μαρ.31.12.11) και που ο Σαμαράς, αδυνατώντας να τη βοηθήσει διαφορετικά, τη χτυπά στο κεφάλι για να την αναισθητοποιήσει και να μην υποφέρει.

Τέλος, σε μια τρίτη γελοιογραφία του την παριστάνει σαν τον μυθικό Προμηθέα, ενώ η Ευρώπη και το Δ.Ν.Τ είναι οι γύπες που του τρώνε καθημερινά το συκώτι προκαλώντας του πόνο (Μαρ.29.1.12^α).

Η δραχμή εμφανίζεται σε μία μόνο γελοιογραφία από αυτές που μελετήσαμε. Τη βλέπουμε σαν ένα φτωχό μικρό κοριτσάκι με μαλωμένα ρούχα να στέκεται πάνω σε ένα χαμηλό βάθρο κρατώντας την ελληνική σημαία να τα βάζει θαρραλέα με το ευρώ που προσωποποιείται σαν ένα χοντρό και πλούσιο αγοράκι με απορημένο βλέμμα (Μητρν.8.10.11β).

Β. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Σε πολλές γελοιογραφίες παρουσιάζεται ως αφηρημένη έννοια η Ευρωπαϊκή Ένωση. Στις περισσότερες από αυτές ασκείται κριτική στις αδυναμίες της, ενώ σε λίγες η Ένωση προβάλλεται πιο θετικά.

Το πρώτο αρνητικό χαρακτηριστικό που εντοπίζουν οι γελοιογράφοι είναι ο ηγετικός ρόλος της Γερμανίας στην Ε.Ε. Σε πολλές γελοιογραφίες (Αναστ. 5.2.12^β, Μαρ.29.1.12^α, Μητρν.5.11.11^β, Μαρ. 11.12.11^α) οι γελοιογράφοι ταυτίζουν την Ευρωπαϊκή Ένωση με την καγκελάριο της Γερμανίας, Μέρκελ. Αυτό είναι λογικό, αν σκεφτεί κανείς τον κυρίαρχο ρόλο της στην Ε.Ε. Αυτή εμφανίζεται να κάνει ό,τι θέλει με βοηθούς άλλοτε τη Λαγκάρντ και άλλοτε τον Σαρκοζί. Έτσι ο Αναστασιού (5.2.12^β) απεικονίζει την Ευρωπαϊκή Ένωση σκιτσάροντας την Α. Μέρκελ να προσπαθεί να δικαιολογήσει την ανεργία λέγοντας πως το να έχει κάποιος μόνιμη εργασία είναι κατάχρηση του δικαιώματος της εργασίας. Πολύ χαρακτηριστική είναι και η γελοιογραφία του Μαραγκού (11.12.11^α), όπου η Ευρωπαϊκή Ένωση εικονοποιείται σαν μια φωλιά με αυγά όπου η κλώσα, δηλαδή η κύρια δύναμη, είναι η Γερμανία (και πάλι με το πρόσωπο της Μέρκελ). Η Γαλλία-Σαρκοζί φέρνει για το καλό της Ευρωπαϊκής Ένωσης τον Έλληνα για τροφή.

Ένα δεύτερο αρνητικό χαρακτηριστικό που σατιρίζουν οι γελοιογράφοι είναι η ανισότητα μεταξύ των χωρών του ευρωπαϊκού Βορρά και του Νότου. Ο Μαραγκός σε γελοιογραφία του (15.1.12^α), με αφορμή το επεισόδιο που αμερικάνοι στρατιώτες εξευτέλιζαν πτώματα των ταλιμπάν, σκιτσάρει τις πλούσιες Ευρωπαϊκές χώρες του Βορρά να ταπεινώνουν με τον ίδιο τρόπο τις οικονομικά ασθενέστερες χώρες του Νότου. Ενώ ο Μητρόπουλος (Μητρβ.11.12.11) σκιτσάρει τη σύνοδο κορυφής της Ε.Ε. σαν την κορυφή ενός βουνού από όπου η Μέρκελ ρίχνει τα κράτη του Νότου και του Βορρά στον γκρεμό, αλλά ζητάει να πέσουν πρώτα τα κράτη του Νότου. Οι γελοιογράφοι συχνά αναφέρονται επίσης

στην αδύναμη θέση της Ελλάδας μέσα στην Ευρώπη. Α.χ. ο Κυρ (11.12.11^β) δείχνει την Ε.Ε. σαν ένα άσπρο πρόβατο και την Ελλάδα σαν ένα μαύρο τονίζοντας ότι οι εταίροι μας μάς θέλουν μόνο για να προφέρουμε τουριστικές υπηρεσίες (γκαρσόνι).

Αλλού (Μαρ.29.1.12^α) η Ε.Ε. παρουσιάζεται πιο εχθρική, σαν γύπας που τρώει τα σωθικά της Ελλάδας – Προμηθέα.

Ο Μακρής στη χριστουγεννιάτικη γελοιογραφία του (24.12.11) προβάλλει μια ακόμα αδυναμία της

Ένωσης, την έλλειψη κοινού στόχου. Παραλληλίζει το άστρο της Βηθλεέμ με τα αστέρια του σήματος της Ε.Ε, που όμως η 'ουρά' τους δείχνει σε διαφορετικά σημεία και προκαλεί σύγχυση στους Μάγους για το προς τα πού πρέπει να κατευθυνθούν. Τέλος, σε γελοιογραφία του Μαραγκού (11.12.11β) παρουσιάζεται η μάταιη προσπάθεια της Ευρωζώνης να ελέγξει τους οίκους αξιολόγησης και τις αγορές.

Πιο θετική είναι η παρουσίαση της Ε.Ε. στη γελοιογραφία όπου η Ευρωπαϊκή Ένωση – ελικόπτερο ρίχνει στο ναυαγισμένο Έλληνα μια βάρκα – μέτρα για να σωθεί, αλλά αυτός θέλει να σωθεί με πιο εύκολο τρόπο και χωρίς πολλές θυσίες (Μητρν.1.10.11γ).

Γ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

Μνημόνιο, μέτρα, κούρεμα του χρέους

Το Μνημόνιο, τα μέτρα, το «κούρεμα» του χρέους και γενικότερα όλα όσα αφορούν την Ελληνική οικονομία παρουσιάζονται με ποικίλους τρόπους ως αφηρημένες έννοιες.

Η Ελληνική Οικονομία σε γελοιογραφία του Μαραγκού (5.2.12β) παρουσιάζεται ως νεκρή που ανεβαίνει προς τους ουρανούς χτυπημένη πίσωπλατα από ένα σπαθί το οποίο γράφει «ΜΝΗΜΟΝΙΟ». Οι εκπρόσωποι της Τρόϊκας, που δεν

αντιλαμβάνονται ότι τη σκότωσαν, νιώθουν δικαιωμένοι που «Η Ελληνική Οικονομία απογειώνεται».

Σε άλλη γελοιογραφία του Μαραγκού (31.12.11) η Ελληνική Οικονομία εικονοποιείται σαν ένα σαραβαλιασμένο αυτοκίνητο που πηγαίνει για απόσυρση (Εικ. 1, στο τέλος του κειμένου).

Το Μνημόνιο οι γελοιογράφοι το απεικονίζουν πάντα σαν κάτι βίαιο και επικίνδυνο. Με αυτό τον τρόπο τονίζουν τις ολέθριες συνέπειές του για την ελληνική κοινωνία. Πέρα από την εικόνα του σπαθιού που αναφέραμε παραπάνω, ο Μαραγκός (19.2.12^α) το απεικονίζει σαν μια βόμβα έτοιμη να σκάσει στην

Αθήνα και να καταστρέψει τα πάντα (Εικ.3), ή σαν ένα πάσαλο στον οποίο ο Βενιζέλος έχει δέσει τον Έλληνα πολίτη και τον μαστιγώνει (26.2.12^α) (Εικ.4). Ιδιαίτερα βίαιη είναι η απεικόνιση του Μνημονίου με τη μορφή ενός άγριου άνδρα που ετοιμάζεται να βιάσει την Ελλάδα (Μαρ.12.2.12β).

Αντίστοιχα βίαιες είναι και οι απεικονίσεις εννοιών που σχετίζονται με το Μνημόνιο, γιατί αποτελούν τα μέτρα με τα οποία αυτό εφαρμόζεται. Έτσι, ο Μακρής (9.10.11) παριστά το κούρεμα του δανείου μας με αποκεφαλισμό (Εικ. 8) , ο Μητρόπουλος (Μητρν.17.9.11β) τους φόρους σαν ρόπαλο με το οποίο χτυπούν τον Έλληνα (Εικ.2) και ο Παπαγεωργίου (25.9.11) απεικονίζει την εργασιακή εφεδρεία, τα χαράτσια και το ενιαίο μισθολόγιο με τη μορφή ξιφολογχών που στοχεύουν σε ένα παιδικό καρότσι με την επιγραφή «το μέλλον των παιδιών μας» (Εικ.7). Τέλος, ο Μαραγκός συμβολίζει την 7^η δόση του δανείου με μια καραμπίνα που την κρατά η Μέρκελ η οποία, ντυμένη κυνηγός, στοχεύει εναντίον ενός τρομοκρατημένου Έλληνα (Εικ.6).

Μοναδική απεικόνιση στην οποία τα μέτρα που επιβάλλονται από την Ε.Ε. παριστάνονται με κάτι θετικό είναι αυτή του Μητρόπουλου (Μητρν.1.10.11γ) που απεικονίζει τα μέτρα σαν μια σωσίβια λέμβο στην οποία οι Ευρωπαίοι καλούν τον Έλληνα να ανέβει (Εικ.5).

(Εικ.1)

(Εικ.2)

(Εικ.3)

(Εικ.4)

(Εικ.5)

(Εικ.6)

(Εικ.7)

(Εικ.8)

Φοροδιαφυγή

Με το θέμα της φοροδιαφυγής ασχολείται αποκλειστικά ο Μητρόπουλος σε 4 γελοιογραφίες από αυτές που μελετήσαμε. Ο Μητρόπουλος σε όλες του τις γελοιογραφίες μας παρουσιάζει τη φοροδιαφυγή σαν μια μέσης ηλικίας γυναίκα, αρκετά παχιά, πράγμα που μας αφήνει να καταλάβουμε ότι και παλιό πρόβλημα είναι στην ελληνική οικονομία και μεγάλων διαστάσεων.

Η φοροδιαφυγή δείχνει ιδιαίτερα καλοζωισμένη και «χαλαρή» σαν να μην φοβάται ότι πρόκειται να την πιάσουν ποτέ. (Μητρβ.8.1011γ). Σε άλλη γελοιογραφία ο Μητρόπουλος (Μητρβ 20.11.11) μας παρουσιάζει τη Δίωξη σαν έναν άντρα πολύ πιο λεπτό που τρέχει, όχι

ΚΛΟΠΙΜΑΙΑ!

Μητρόπουλος, Νέα, 17.9.116

Μητρόπουλος, Βήμα, 20.11.11

όμως για να κυνηγήσει τη φοροδιαφυγή, αλλά για να κάνει τζόκινγκ. Με αυτό θέλει να μας δείξει και το λόγο που δεν την πιάνει, που δεν είναι άλλος από το ότι δεν θέλει να την πιάσει. Στη γελοιογραφία που επιτέλους το κράτος φαίνεται να χτυπά τη φοροδιαφυγή με ένα κανόνι, αντί να χτυπήσει την φοροδιαφυγή χτυπάει 2 φτωχούς συνταξιούχους, οι οποίοι θα πληρώσουν τελικά

τα ελλείμματα με περικοπή των συντάξεών τους.

Μητρόπουλος, Νέα, 8.10.11y

Μητρόπουλος, Νέα, 26.11.11

ΜΕΡΟΣ V

ΤΡΟΠΟΙ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΧΙΟΥΜΟΡ

Α. ΛΟΓΟΠΑΙΓΝΙΟ

Β. ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΙΣΜΟΙ

Γ. ΓΝΩΣΤΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ

Δ. ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΗΣ ΛΑΪΚΗΣ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑΣ

Ομάδα εργασίας:
Καραγιάννη Έλενα
Μπαλιλάι Άντζελα
Πολυχρονάκη Ιωάννα
Τσαλουχίδη Ειρήνη

Α. ΛΟΓΟΠΑΙΓΝΙΟ

Με βάση το λεξικό, το λογοπαίγνιο είναι ένα λεκτικό παιχνίδι του προφορικού λόγου κατά το οποίο, με τη χρησιμοποίηση φωνητικών ομοιοτήτων, αναγραμματισμών, αντιστροφής συλλαβών κτλ., μια λέξη ή μια φράση γίνεται διαφορετική ή αλλάζει το νόημά της.

Στις γελοιογραφίες που μελετήσαμε 10 στους 11 γελοιογράφους χρησιμοποίησαν το λογοπαίγνιο ως ένα τρόπο να ‘καυτηριάσουν’ και να σχολιάσουν την επικαιρότητα. Χρησιμοποιούν συχνά το λογοπαίγνιο για να σατιρίσουν τους πολιτικούς, Έλληνες και ξένους, ζώντες και αποθανόντες.

Στον ακόλουθο πίνακα παρουσιάζονται οι γελοιογράφοι που χρησιμοποίησαν λογοπαίγνιο, ο αριθμός των γελοιογραφιών του καθενός στις οποίες γίνεται χρήση λογοπαίγνιου και το ποσοστό επί τοις εκατό (%).

Γελοιογράφος	Σύνολο γελοιογραφιών που μελετήθηκαν	Γελοιογραφίες με χρήση λογοπαίγνιου	Ποσοστό
Κυρ	47	22	46,8%
Βαγγέλης Χερουβείμ	18	7	38,88%
Δημήτρης Χατζόπουλος	11	4	36,36%
Γιάννης Δερμεντζόγλου	22	6	27,27%
Πάνος Μαραγκός	26	5	19,23%
Κώστας Γρηγοριάδης	20	3	15%
Τάσος Αναστασίου	17	2	11,76%
Κώστας Μητρόπουλος	59	5	9,27%
Βασίλης Παπαγεωργίου	23	2	8,69%
Ανδρέας Πετρουλάκης	26	2	7,69%
Ηλίας Μακρής	0	0	0%

Μελετώντας τις συγκεκριμένες γελοιογραφίες παρατηρήσαμε ότι το λογοπαίγνιο μπορεί να δημιουργείται με διάφορους τρόπους, όπως:

- **Παράδοξη αντιστοίχιση δύο φαινομενικά άσχετων μεταξύ τους εννοιών.**

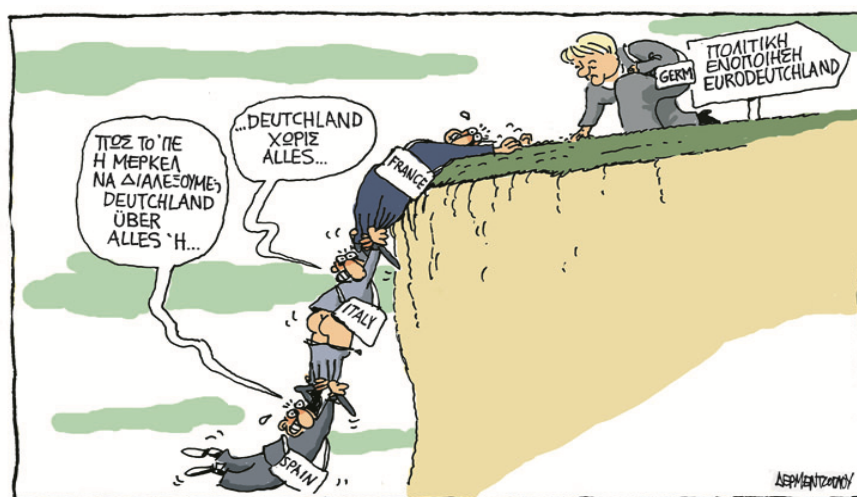

οικονομική κρίση σε μερίδα του πληθυσμού.

Για παράδειγμα, στη συγκεκριμένη γελοιογραφία του Κυρ (4.9.2011^α) χρησιμοποιείται ο οικονομικός όρος «ελεγχόμενη χρεοκοπία» για να περιγράψει τα σεξουαλικά προβλήματα που προκάλεσε η

- **Παραλλαγή γνωστής φράσης**

Ο Β. Χερουβείμ (11.9.2011), λ.χ., για να επικρίνει τη χρήση των ΜΑΤ και την αστυνομοκρατία κατά τη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης παραλλάσσει τη γνωστή φράση του Γ. Παπανδρέου «Λεφτά υπάρχουν» σε «Λευκά υπάρχουν». Παράλληλα υπονοεί ότι ενώ το κράτος συρρικνώνεται, ενισχύονται και χρηματοδοτούνται οι μηχανισμοί καταστολής.

Ενδιαφέρουσα είναι και η παραλλαγή του ναζιστικού συνθήματος Deutschland über alles (η Γερμανία υπεράνω όλων) σε Deutschland χωρίς alles. Ο Δερμεντζόγλου (20.11.11) αναδεικνύει τον

εκβιασμό της Γερμανίας στα άλλα ευρωπαϊκά κράτη: ή θα δεχτούν την γερμανική ηγεμονία ή η Γερμανία θα εγκαταλείψει τους υπόλοιπους ευρωπαίους.

- **Ισοδύναμες λεκτικά φράσεις που συσχετίζονται (συνήθως αντιθετικά)**

Ο Δερμεντζόγλου και πάλι (13.11.11) σχολιάζει την ανάληψη της

πρωθυπουργίας από τον Λ.

Παπαδήμο. Εδώ είναι χαρακτηριστική η **αντι-παράθεση** των φράσεων «ο άνθρωπος που κόντεπε να μας βγάλει από το ευρώ, από το παράθυρο» (=Γ. Παπανδρέου) και «...στον άνθρωπο που μας έβαλε στο ευρώ από το παράθυρο» (= ο Λ. Παπαδήμος, ο οποίος ήταν ο διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδας, όταν η χώρα εντάχθηκε στην ευρωζώνη).

Με τον ίδιο τρόπο δημιουργεί το λογοπαίγνιο και ο Κυρ (26.2.12γ).

ΕΓΩ ΕΚΕΙΝΟ ΠΟΥ ΚΑΤΑΛΑΒΑ ΕΙΝΑΙ ΟΤΙ ΜΕ ΤΟ ΝΕΟ ΜΝΗΜΟΝΙΟ ΔΕΝ ΘΑ ΞΑΝΑΔΟΥΜΕ ΤΗ ΔΡΑΧΜΗ... ΚΑΙ ΜΕ ΤΑ ΝΕΑ ΜΕΤΡΑ ΔΕΝ ΘΑ ΞΑΝΑΔΟΥΜΕ ΤΟ ΕΥΡΩ

- **Παιχνίδι με τη σύνθεση των λέξεων**

Μητρόπουλος, Βήμα 19.2.12

Το λογοπαίγνιο σε αυτή τη γελοιογραφία έχει να κάνει με τη σύνθεση των λέξεων και συγκεκριμένα με την λέξη 'ΓΙΟΥΡΟ'. Ο κόσμος έχει κουραστεί να ασχολείται

συνέχεια με την οικονομική κατάσταση που επικρατεί και έχει ανάγκη να ασχοληθεί με κάτι διαφορετικό και ας μην είναι οικονομικού περιεχομένου.

Κυρ 26.2.12β

Ο Κυρ σε αυτή τη γελοιογραφία παίζει με τα σύνθετα της λέξης «ΠΑΠΑ» κατηριάζοντας έτσι τον τέως πρωθυπουργό και τον τότε υπουργό οικονομικών καθώς επίσης και τον Λουκά Παπαδήμο λέγοντας πως όλοι αυτοί που το όνομα τους ξεκινάει από το «παπα» και τους «εμπιστευτήκαμε» στο τέλος μας οδήγησαν στον παπά της ενορίας μας.

- Λογοπαίγνιο μεταξύ δύο διαφορετικών σημασιών της ίδιας λέξης /φράσης

Μητρόπουλος Νέα, 19.9.11β

Σε αυτή τη γελοιογραφία σατιρίζεται το γεγονός ότι όλοι όσοι κυβερνούσαν αυτή τη χώρα έμεναν άπρακτοι (μεταφορική χρήση του ρήματος «κωλοβαρούσαν») και ως αποτέλεσμα είναι η κυριολεκτική χρήση της λέξης αυτής αν σκεφτεί κανείς την αύξηση των φόρων.

- Διαφοροποίηση αρκτικόλεξων

Τα αρχικά ΕΟΖ (Ειδική Οικονομική Ζώνη) είναι μια περιοχή όπου δίδονται κίνητρα στους επιχειρηματίες και κυρίως περιορίζονται τα εργασιακά δικαιώματα (μισθοί, άδειες, αποζημιώσεις, εξασφάλιση εργασίας κ.λπ.) με σκοπό να μειωθεί το κόστος παραγωγής και να είναι πιο ανταγωνιστικά τα προϊόντα. Ο Παπαγεωργίου τα χρησιμοποιεί δίνοντάς τους τη

διαφορετική ερμηνεία Ενέχυρο Ολόκληρη Ζωή, για να τονίσει πως εξαιτίας αυτής της ανταγωνιστικότητας οι εργαζόμενοι βάζουν ενέχυρο τη ζωή τους προκειμένου να την επιτύχουν (Παπ.9.10.11).

- Λέξεις που μοιάζουν ηχητικά

Ο Κυρ(11.9.11b) κάνει λογοπαίγνιο ανάμεσα στη λέξη παπούτσι και στο επώνυμο του τότε υπουργού Δημόσιας Τάξης Παπουτσή. Το νόημα της γελοιογραφίας του είναι ότι όποιος

εκφράσει τη δυσαρέσκεια του στον πρωθυπουργό θα έχει προβλήματα με την αστυνομία.

Με τον ίδιο τρόπο, ο Δερμεντζόγλου (9.10.11) συσχετίζει την τεχνολογία με την με τη σύγχρονη πραγματικότητα λέγοντας πως μετά το i-pad του Steve Jobs έρχεται το i-pay του Γ. Παπανδρέου.

Β. ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΙΣΜΟΙ

Μελετώντας το σύνολο των 289 γελοιογραφιών, εντοπίσαμε 21 με ένα κοινό χαρακτηριστικό, την αναφορά και τη συσχέτιση ενός ιστορικού γεγονότος ή μιας ιστορικής περιόδου με τη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα γενικά ή με συγκεκριμένα περιστατικά της.

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται οι γελοιογράφοι που χρησιμοποιούν τη συγκεκριμένη μέθοδο παραγωγής του γέλιου, καθώς και η συχνότητα με την οποία τη συναντήσαμε.

Όνομα γελοιογράφου	Αναλογία	Ποσοστό %
Τάσος Αναστασίου	5 από 17	29,41%
Κυρ	8 από 47	17%
Πάνος Μαραγκός	3 από 26	11,53%
Βασίλης Παπαγεωργίου	1 από 23	4,43%
Δημήτρης Χατζόπουλος	2 από 11	18,18%
Βαγγέλης Χερουβείμ	2 από 18	11,11%

Το πρώτο πράγμα που παρατηρούμε είναι ότι οι ιστορικοί παραλληλισμοί δε χρησιμοποιούνται από όλους τους γελοιογράφους που μελετήσαμε. Συγκεκριμένα, μόνο οι 6 από τους 11 έχουν χρησιμοποιήσει αυτή τη μέθοδο παραγωγής του γέλιου μία ή περισσότερες φορές κατά την περίοδο που μελετήσαμε. Ακόμη, μερικοί γελοιογράφοι, όπως ο Αναστασίου και ο Χατζόπουλος, χρησιμοποιούν αρκετά συχνά τον ιστορικό παραλληλισμό για να σχολιάσουν την τρέχουσα επικαιρότητα, και θα μπορούσαμε να πούμε ότι η συγκεκριμένη μέθοδος παραγωγής του γέλιου είναι μέρος του προσωπικού τους στυλ. Αντίθετα, ο Κ. Μητρόπουλος, του οποίου μελετήσαμε ένα ικανό δείγμα 54 γελοιογραφιών, δε χρησιμοποιεί ούτε μία φορά κάποιο ιστορικό παράλληλο. Το ίδιο ισχύει και για άλλους γελοιογράφους, όπως ο Πετρουλάκης ή ο Γρηγοριάδης.

Για τη διευκόλυνση της ανάλυσης της συγκεκριμένης κατηγορίας γελοιογραφιών τις κατατάξαμε σε δύο κατηγορίες:

A. Αυτές που σχολιάζουν την κατάσταση της Ελλάδας στο σύνολό της μέσω κάποιου ιστορικού παραλληλισμού.

B. Εκείνες που παραλληλίζουν το παρελθόν με συγκεκριμένα γεγονότα του σήμερα.

Έτσι, ως παράδειγμα της πρώτης κατηγορίας θεωρούμε τη γελοιογραφία του Αναστασίου (30.10.11) (εικόνα 1), στην οποία η σημερινή κατάσταση παραλληλίζεται με τα χρόνια της Κατοχής, όπως φαίνεται από τη χιτλερική σημαία, το γερμανικό τρίκυκλο στο βάθος και τη γενικότερη εικόνα στέρησης που δημιούργησε ο γελοιογράφος. Ο γελοιογράφος ασκεί κριτική σε μια μερίδα

Εικόνα 1

Ελλήνων οι οποίοι, παρά την καταπίεση και τις στερήσεις που υφίσταται σήμερα η χώρα μας από τη γερμανική πολιτική, πιστεύουν ότι η υπακοή στους Γερμανούς θα οδηγήσει στην έξοδο από την κρίση.

Αντιθέτως, στη δεύτερη κατηγορία ανήκει η γελοιογραφία του Χερουβείμ της 25.9.11 (εικόνα 2), η οποία παραπέμπει στη δήλωση του υπουργού Οικονομικών Ευ.

Βενιζέλου ότι αν ο ελληνικός λαός δεν υπακούσει στα μέτρα του Δ.Ν.Τ. θα επέλθει μια χρεωκοπία ανάλογη με αυτή της Αργεντινής. Ο γελοιογράφος, που σχολιάζει εδώ ένα συγκεκριμένο γεγονός, θεωρεί τη συγκεκριμένη δήλωση εκβιασμό προς τους Έλληνες.

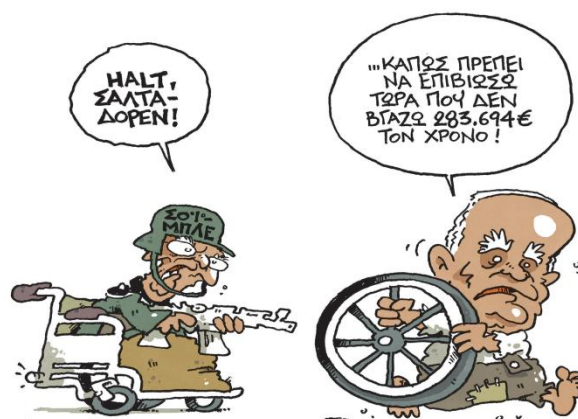

Εικόνα 2

Η ιστορική περίοδος που αξιοποιείται περισσότερο από τους γελοιογράφους στους παραλληλισμούς τους είναι η Γερμανική Κατοχή. Οι σύγχρονοι Γερμανοί πολιτικοί παρουσιάζονται όμοιοι με τους τότε κατακτητές (Αναστ. 19.2.12- Εικόνα 3). Αυτό οφείλεται στην ηγεμονική πολιτική που ακολουθεί η Γερμανία στην Ευρωζώνη.

Ακόμη, συναντήσαμε αρκετές γελοιογραφίες που παρομοίαζαν τις συνθήκες εργασίας που επέβαλε το μνημόνιο με το θεσμό της δουλείας είτε στις φυτείες του αμερικανικού νότου (Αναστ. 15.1.12-Εικόνα 4) είτε στην αρχαία Αίγυπτο, όταν οι δούλοι έχτιζαν τις πυραμίδες (Παπ. 7.1.12).

Ιδιαίτερα αξιοσημείωτη, και από νοηματική και από εικαστική άποψη ήταν

Εικόνα 4

η γελοιογραφία του Χερουβείμ (9.10.11- Εικόνα 5), που παραλληλίζει τις συνθήκες εργασίας που έφερε το ενιαίο μισθολόγιο-βαθμολόγιο με τις συνθήκες που επικρατούσαν στο στρατόπεδο συγκέντρωσης του Άουσβιτς. Συγκεκριμένα, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι οι εργαζόμενοι είναι φορτωμένοι σε βαγόνια που τους οδηγούν στον τόπο εργασίας, όπως άλλοτε τους Εβραίους αιχμαλώτους του στρατοπέδου. Επιπροσθέτως, στην είσοδο του χώρου εργασίας υπάρχει η επιγραφή «Η ΕΦΕΔΡΕΙΑ

Εικόνα 5

ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΝΕΙ», η οποία θυμίζει την ανάλογη επιγραφή που υπήρχε στην είσοδο του Άουσβιτς: «Η ΕΡΓΑΣΙΑ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΝΕΙ». Το εντυπωσιακό στη συγκεκριμένη γελοιογραφία, είναι ότι ο Χερουβείμ καταφέρνει να σχολιάσει με ιδιαίτερα καυστικό τρόπο πολλά θέματα, όπως το ενιαίο μισθολόγιο-βαθμολόγιο, η εργασιακή εφεδρεία αλλά και η συμμετοχή των Γερμανών εταίρων μας στην επιβολή των παραπάνω σκληρών μέτρων.

Σε άλλες γελοιογραφίες η κατάσταση στη χώρα μας παραλληλίζεται με το ναυάγιο του Τιτανικού (Κυρ.29.10.11γ- Εικόνα 6), για να τονιστεί το γεγονός ότι και στις δύο περιπτώσεις οι πλούσιοι δεν πλήττονται από τις συνέπειες.

Τέλος, αρκετές ήταν και οι αναφορές στην περίοδο της πρωθυπουργίας του Ανδρέα Παπανδρέου, η οποία συγκρίνεται συνήθως με αυτή του γιού του, Γ. Παπανδρέου (Κυρ.9.10.11γ-Εικόνα 7).

Εικόνα 6

Εικόνα 7

Γ. ΓΝΩΣΤΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ

Οι γελοιογράφοι συχνά σχολιάζουν στα σκίτσα τους λόγια πολιτικών, γνωστές φράσεις τους δηλαδή, με στόχο να τους διακωμωδήσουν ή να τους ψέξουν. Αυτό συμβαίνει σε 18 από τις 289 γελοιογραφίες που μελετήσαμε. Οι περισσότερες από αυτές (13) αφορούσαν λόγια σύγχρονων Ελλήνων πολιτικών, 4 σχολίαζαν φράσεις παλαιότερων πολιτικών μας, ενώ σε 1 γελοιογραφία συνυπάρχουν λόγια ενός σύγχρονου και ενός παλαιότερου πολιτικού.

Οι σύγχρονοι πολιτικοί των οποίων τα λόγια δίνουν έμπνευση στους γελοιογράφους που μελετήσαμε παρουσιάζονται στον ακόλουθο πίνακα:

Πολιτικός	Αριθμός γελοιογραφιών με φράση του	Φράση
Παπανδρέου Γ.	7	«Λεφτά υπάρχουν» (5) «Δεν θα γίνουμε Ινδία» (1) «Αλλάζουμε ή βουλιάζουμε» (1)
Σαμαράς Α.	2	«Η χώρα χρειάζεται ένα νέο μείγμα πολιτικής» (1) «Επαναδιαπραγμάτευση» (1)
Χρυσοχοϊδης Μ.	2	«Δεν πρόλαβα να διαβάσω το μνημόνιο» (2)
Πάγκαλος Θ.	1	«Μαζί τα φάγαμε» (1)
Παπούλιας Κ.	1	«Ποιος είναι ο κύριος Σόιμπλε;» (1)
Καρατζαφέρης Γ.	1	«Χέρι –χέρι με τον Καρατζαφέρη» (1)

Αντίστοιχα, ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει τις γελοιογραφίες που αναφέρονται σε ρήσεις παλαιότερων πολιτικών:

Πολιτικός	Αριθμός γελοιογραφιών με φράση του	Φράση
-----------	------------------------------------	-------

Παπανδρέου Α.	4	«Τσοβόλα δώσ' τα όλα» (1) «Εδώ και τώρα» «Mea culpa» (1) «Συμβόλαιο με το λαό» (1) «Τρίτος δρόμος προς το σοσιαλισμό» (1)
Καραμανλής Κ.	1	«Ανήκομεν εις την Δύσιν» (1)

Σε σχέση με τους γελοιογράφους του δείγματος της έρευνάς μας παρατηρούμε ότι ο Κυρ είναι αυτός που συχνότερα σχολιάζει στα σκίτσα του λόγια πολιτικών, ενώ άλλοι το κάνουν σπανιότερα ή και καθόλου.

- Κώστας Γρηγοριάδης 1 από 20 = 5%
- Γιάννης Δερμεντζόγλου 1 από 22 = 4,5%
- Κυρ 7 από 47 = 14,89%
- Ηλίας Μακρής 1 από 25 = 4%
- Πάνος Μαραγκός 2 από 26 = 7,6%
- Κώστας Μητρόπουλος 4 από 54 = 7,4%
- Βασίλης Παπαγεωργίου 1 από 23 = 4,34%
- Βαγγέλης Χερουβείμ 1 από 18 = 5,55%

Οι γελοιογράφοι σε κάποιες περιπτώσεις χρησιμοποιούν φράσεις πολιτικών με στόχο να τους ειρωνευτούν, υπογραμμίζοντας την απόσταση που υπάρχει ανάμεσα στα λόγια τους και στην πολιτική τους. Αυτό συμβαίνει, π.χ., στις ακόλουθες γελοιογραφίες:

Σε κάποιες περιπτώσεις οι γελοιογράφοι γίνονται πιο καυστικοί και με τη γελοιογραφία τους απαντούν στα λόγια του πολιτικού. Αυτό συμβαίνει στις παρακάτω γελοιογραφίες:

Όσον αφορά τις ρήσεις των παλαιότερων πολιτικών, αυτές συνήθως δεν αμφισβητούνται, αλλά ο γελοιογράφος τις επικαλείται για να συγκρίνει με τη σημερινή κατάσταση και να δείξει ότι τα οράματα του παρελθόντος δεν πραγματοποιήθηκαν.

Οπωσδήποτε όμως η φράση που αξιοποίησαν περισσότερο οι γελοιογράφοι ήταν το προεκλογικό «Λεφτά υπάρχουν» του Γ. Παπανδρέου, το οποίο στις γελοιογραφίες παρουσιάζεται συνήθως παραλλαγμένο.

Στις 4 προηγούμενες γελοιογραφίες βλέπουμε ότι τα λόγια που είπε ένας πολιτικός για να μεταδώσει ένα αισιόδοξο μήνυμα στους πολίτες και να τους καθησυχάσει χρησιμοποιούνται παραλλαγμένα για να περιγράψουν 4 διαφορετικά προβλήματα της ελληνικής κοινωνίας: την ανικανότητα των πολιτικών της, την οικογενειοκρατία, την αστυνομοκρατία και τον περιορισμό των εργασιακών δικαιωμάτων.

Δ. ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΗΣ ΛΑΪΚΗΣ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑΣ

Συχνά οι γελοιογράφοι, προκειμένου να προκαλέσουν το γέλιο, αξιοποιούν στοιχεία γνωστά στο ευρύ κοινό, όπως στίχους από τραγούδια, κινηματογραφικές ταινίες, τηλεοπτικές διαφημίσεις, παραμύθια, λαϊκά έθιμα και ό,τι άλλο είναι αναγνωρίσιμο από έναν μέσο αναγνώστη. Τα στοιχεία αυτά της λαϊκής κουλτούρας παραλληλίζονται με την πολιτική και κοινωνική πραγματικότητα, παράγοντας έτσι το κωμικό αποτέλεσμα.

Κατά τη μελέτη μας εντοπίσαμε ότι τέτοια στοιχεία χρησιμοποιήθηκαν σε 43 από τις 289 γελοιογραφίες που συγκεντρώσαμε. Στη συνέχεια κατατάξαμε τις 43

γελοιογραφίες σε κατηγορίες με βάση την προέλευση των στοιχείων λαϊκής κουλτούρας που περιείχαν.

Έτσι, σε 10 γελοιογραφίες αναγνωρίσαμε θέματα από το χώρο της θρησκείας, πράγμα εύλογο, αφού μέσα

στο διάστημα που μελετήσαμε ανήκε και η περίοδος των Χριστουγέννων και όλοι σχεδόν οι γελοιογράφοι εκμεταλλεύτηκαν το θέμα για να αναφερθούν στις στέρψεις του λαού, τους φόρους, ή για να παραλληλίσουν τη σφαγή των 4000 νηπίων από τον Ηρώδη με αυτή των συνταξιούχων... (Κυρ 24.12.11β). Ενδεικτικά παραθέτουμε 2 ακόμη γελοιογραφίες που αξιοποιούν θρησκευτικά θέματα, μία του Γρηγοριάδη (24.12.11) και μία του Κυρ (18.12.11^α)

Επίσης 6 γελοιογραφίες αξιοποιούσαν θέματα από την **τηλεόραση, το θέατρο, ή το σινεμά**. Ως παράδειγμα αναφέρουμε την παρακάτω γελοιογραφία του Χατζόπουλου (15.10.11) στην οποία χρησιμοποιεί τον τίτλο του θεατρικού έργου «Εύπνα Βασίλη» παραλλάσσοντάς τον σε «Εύπνα Βασίλη» (αναφορά στο γνωστό γεγονός της Γαλλικής Επανάστασης). Με αυτήν ο γελοιογράφος προσπαθεί να περάσει μηνύματα στους πολίτες με σκοπό να ξεσηκωθούν εναντίον των συνδικαλιστών που δεν επιτελούν σωστά το έργο τους.

Επιπλέον 5 γελοιογραφίες βασίζονταν σε γνωστά παραμύθια ή μύθους της αρχαιότητας.

Στη συγκεκριμένη γελοιογραφία (Μαρ.29.1.12^α) ο γελοιογράφος αξιοποιεί τον μύθο του Προμηθέα που οι θεοί τον τιμώρησαν και έστειλαν τα όρνια και του έτρωγαν τα σωθικά. Έτσι παρουσιάζεται η Ε.Ε και το Δ.Ν.Τ σαν όρνια που κατασπαράζουν την Ελλάδα.

Σε 5 από τις γελοιογραφίες μας οι σκιτσογράφοι εμπνεύστηκαν από **λογοτεχνικά έργα**. Εδώ ο γελοιογράφος παρομοιάζει τους τρεις σωματοφύλακες, που είναι έργο του Α. Δουμά, με τους τρεις πολιτικούς αρχηγούς που συμμετείχαν στην κυβέρνηση Παπαδήμου. (Παπ.24.12.11) Σε άλλες γελοιογραφίες συναντάμε τον «Δον Κιχώτη» του Μιγκέλ Θερβάντες και τον «Υμνο εις την ελευθερίαν» του Δ. Σολωμού.

Ακόμα, σε 4 από τις γελοιογραφίες που μελετήσαμε οι γελοιογράφοι χρησιμοποίησαν **γνωστά τραγούδια**. Ο Χατζόπουλος (5.11.11), π.χ., χρησιμοποιεί το παιδικό τραγούδι 'Ήταν ένα μικρό καράβι' για σατιρίζει την πολιτική κατάσταση και να επισημάνει ότι «αυτός που θα φαγωθεί» είναι τα πιο αδύναμα κοινωνικά στρώματα. Επίσης ο Χερουβεΐμ αξιοποιεί το τραγούδι «φεγγαράκι μου λαμπρό» για να θίξει την κατάσταση που επικρατούσε στις αρχές της σχολικής χρονιάς που τα παιδιά δεν είχαν πάρει σχολικά βιβλία (Χερ. 4.9.11)

Επίσης διάφορα **έθιμα του λαού** μας αξιοποιούνται από τους γελοιογράφους σε 3 από τις γελοιογραφίες μας για να προκληθεί το χιούμορ. Για παράδειγμα, ο Πετρουλάκης (24.12.11) χρησιμοποιεί τα παιδιά που λένε τα κάλαντα για να σατιρίσει τον Γ. Παπανδρέου για την επιμονή του να παραμείνει αρχηγός στο ΠΑΣΟΚ.

Επίσης σε 2 γελοιογραφίες αξιοποιούνται τα γνωστά μας **κόμικς**. Η πρώτη αφορούσε τους αδελφούς Ντάλτον από τον Λούκι Λουκ με σκοπό να σατιρίσει τον πρωθυπουργό Γ. Παπανδρέου, ταυτίζοντας τον με τον Άβερελ Ντάλτον που είναι μειωμένης ευφυΐας και γκαφατζής (Κυρ 12.2.12β). Μια άλλη απεικόνιζε τον Σκρουτζ με σκοπό να κατακρίνει ο γελοιογράφος εκείνους τους βουλευτές οι οποίοι έβγαλαν τις καταθέσεις τους στο εξωτερικό. (Μαρ.26.2.12 β)

Σε 2 από τις γελοιογραφίες αξιοποιούνταν θέματα από **τηλεοπτικές διαφημίσεις**. Για παράδειγμα, ο Γρηγοριάδης (29.1.12) θίγει το θέμα της περικοπής των μισθών, των συντάξεων και των δώρων και χρησιμοποιεί την πρόσφατη διαφήμιση της Cosmote για να δείξει ότι οι επιχειρηματίες ωφελούνται από τα μέτρα αυτά.

Τέλος, σε μία γελοιογραφία του ο Κυρ (19.2.12^α) εκμεταλλευόταν ένα γνωστό **πολιτικό σύνθημα** για να προκαλέσει το γέλιο. Η συγκεκριμένη γελοιογραφία δημοσιεύτηκε όταν ο Γ. Καρατζαφέρης άλλαξε πολιτική και έπαυε να υποστηρίζει το Μνημόνιο. Επειδή μέχρι τότε εναντίον του Μνημονίου ήταν μόνο τα κόμματα της αριστεράς, ο γελοιογράφος τον δείχνει να φωνάζει ένα αριστερό σύνθημα ενώ είναι δεξιός. Έτσι, μας αιφνιδιάζει και προκαλεί το γέλιο.

ΣΤΡΟΦΗ ΚΑΡΑΤΖΑΦΕΡΗ!
Εγκαταλείπει τη ΔΕΞΙΑ!

ΠΟΛΕΙΤΑΙ
Διαμέρισμα στην Πολικατοκία

Ο ΛΑ.Ο.Σ ΔΕΝ ΞΕ-ΧΝΑ
ΤΙ ΣΗ-ΜΑΙ-ΝΕΙ ΔΕ-ΞΙ-Α

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Βιογραφικά των γελοιογράφων²

Αναστασίου Τάσος Γεννήθηκε το 1978 στην Αθήνα. Πρωτοδημοσίευσε σκίτσα του στο περιοδικό *Αντί* το 1999. Το 2000 ξεκίνησε τη συνεργασία του και με την *Αυγή*, με την οποία συνεργάζεται μέχρι σήμερα. Το 2004 εξέδωσε το λεύκωμα πολιτικής γελοιογραφίας με τίτλο *Γκουντμπάι, μίστερ Μίλερ*.

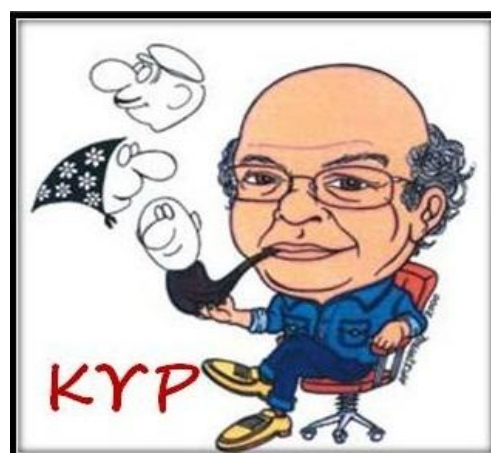

Γρηγοριάδης Κώστας Γεννήθηκε το 1965 στην Αθήνα. Σπούδασε διακόσμηση στα Τ.Ε.Ι. της Αθήνας. Με το σκίτσο ασχολείται από το 1987. Δημοσίευε στις εφημερίδες *Οδηγητής*, *Αναγνώστης* και από το 1990 δημοσιεύει καθημερινά στην εφημερίδα *Ριζοσπάστης*. Συνεργάστηκε με τα περιοδικά *Νέα Οικολογία*, *Διαβάζω* και *Στίγμα*. Επίσης ασχολήθηκε με την εικονογράφηση βιβλίων, καθώς και με τη φιλοτέχνηση αφισών. Έχει εκδώσει το λεύκωμα *Οικολογικά* που περιλαμβάνει σκίτσα αποκλειστικά γύρω από την οικολογία και το περιβάλλον. Επίσης έχει εκδώσει την ανθολογία *Σκίτσα και Ημέρες*. Σκίτσα του έχουν φιλοξενηθεί σε εκθέσεις στην Ελλάδα και το

εξωτερικό καθώς και σε μόνιμη βάση στο Ισπανικό μουσείο του χιούμορ "Fene". Είναι τακτικό μέλος της Ένωσης Συντακτών Εφημερίδων Αθηνών (Ε.Σ.Η.Ε.Α) από το 1998.

Δερμεντζόγλου Γιάννης Γεννήθηκε στην Άρτα το 1968. Με τη γελοιογραφία ασχολείται από το 1993. Εργάστηκε στις εφημερίδες *Πριν*, *Νίκη*, *Εξουσία*, *Βήμα* και με το περιοδικό *Νέμεσις*. Από το 1999 εργάζεται στον *Ελεύθερο Τύπο*. Έχει λάβει μέρος σε αρκετές ελληνικές και διεθνείς εκθέσεις.

Κυρ Το πλήρες όνομά του είναι Γιάννης Κυριακόπουλος. Γεννήθηκε στην Αθήνα. Σπούδασε στη Σχολή Καλών Τεχνών της Ρώμης. Πρωτοδημοσίευσε σκίτσα του σε ιταλικά περιοδικά και εφημερίδες. Άρχισε να εργάζεται ως πολιτικός γελοιογράφος στην εφημερίδα *Μεσημβρινή*. Αργότερα εργάστηκε στην *Ελευθεροτυπία*, ενώ τα τελευταία χρόνια δημοσιεύει τις γελοιογραφίες του στο *Βήμα*. Έχει δημοσιεύσει αρκετά βιβλία και έχει βραβευτεί με

² Τις πληροφορίες μας για τους γελοιογράφους τις αντλήσαμε από τα βιβλία:

Έκθεση Πολιτικής Γελοιογραφίας, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία, Αθήνα, 2005.

Ελληνική Πολιτική Γελοιογραφία, Εισαγωγή και Επιμέλεια Χ. Ζαχόπουλος, Ινστιτούτο Δημοκρατίας Κωνσταντίνος Καραμανλής, Εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2002.

το πρώτο βραβείο στη Μεγάλη Παγκόσμια Έκθεση του Μόντρεαλ, το 1981.

Μακρής Ηλίας Γεννήθηκε το 1956 στην Αθήνα. Σπούδασε ζωγραφική και χαρακτική στη Γερμανία. Από το 1981 ασχολείται επαγγελματικά με το σκίτσο. Συνεργάστηκε με τις εφημερίδες *Βήμα*, *Έθνος* και πολλά περιοδικά. Τα τελευταία χρόνια εργάζεται στην *Καθημερινή*. Έχει δημοσιεύσει αρκετά λευκώματα με γελοιογραφίες του.

Μαραγκός Πάνος Γεννήθηκε το 1957 στη Λευκάδα. Σπούδασε Αρχιτεκτονική στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο. Πρωτοδημοσίευσε σκίτσα του στη σατιρική εφημερίδα *Ποντίκι* από την αρχή της έκδοσής του μέχρι το 1981. Στη συνέχεια ξεκίνησε τη συνεργασία του με το *Έθνος*, όπου εργάζεται μέχρι σήμερα. Κατά καιρούς έχει συνεργαστεί με διαφημιστικές εταιρείες και το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (εικονογράφηση βιβλίων Πληροφορικής). Έχει λάβει μέρος σε εκθέσεις γελοιογραφίας στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Μητρόπουλος Κώστας Ο Κώστας Μητρόπουλος είναι ένας από τους πιο καταξιωμένους πολιτικούς γελοιογράφους μας. Άρχισε να δημοσιεύει σκίτσα του στα *Νέα* και στο *Βήμα* ήδη από τη δεκαετία του 1960 και συνεχίζει ακόμη τη συνεργασία του με τα έντυπα αυτά. Έχει εκδώσει πολλά βιβλία με σκίτσα του στην Ελλάδα, ένα στη Γερμανία και ένα στην Ιταλία. Έχει εκθέσει και διακριθεί σε διάφορες διεθνείς εκθέσεις και έχει βραβευθεί από την Ακαδημία Αθηνών.

Γελοιογραφίες του υπάρχουν σε ελληνικές και ξένες συλλογές. Έντυπα όπως το *Time*, *Figaro Litteraire*, *Punch*,

Zeit, *New York Times* κ.ά. έχουν αναδημοσιεύσει σκίτσα του.

Παπαγεωργίου Βασίλης

Γεννήθηκε τον Ιανουάριο του 1968 στην Αθήνα. Ασχολήθηκε με τη γελοιογραφία, δημοσιεύοντας σκίτσα σε περιοδικά της Νομικής Σχολής Αθηνών, από την οποία αποφοίτησε. Από το 1990 έως το 1992 συνεργάστηκε με την εφημερίδα *Πριν*. Συνέχισε στο *Ριζοσπάστη*, όπου δημοσιεύει μέχρι σήμερα. Από το 2005 συνεργάζεται με το περιοδικό *Γαλέρα*. Έχει εκδώσει βιβλία με σκίτσα του, και έχει εικονογραφήσει εξώφυλλα βιβλίων και παραμυθιών. Κατά καιρούς συμμετέχει σε ομαδικές εκθέσεις στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Πετρουλάκης Ανδρέας

Ο Ανδρέας Πετρουλάκης γεννήθηκε το 1958 στην Φλώρινα, αλλά είναι Χανιώτης στην καταγωγή. Μπήκε στην Ιατρική Αθηνών το 1976 και αποφοίτησε το 1982. Το 1990 πήρε τη ειδικότητα της Ακτινολογίας και τα τελευταία 15 χρόνια εργάζεται στον Αξονικό τομογράφο του Σισμανόγλειου. Είναι διδάκτορας της

Ιατρικής Αθηνών. Παράλληλα με την Ιατρική ασκεί και το επάγγελμα του σκιτσογράφου. Τα τελευταία 10 χρόνια εργάζεται στην εφημερίδα *Καθημερινή* και στον *Κόσμο του Επενδυτή*. Στο παρελθόν είχε εργαστεί στις εφημερίδες *Αυγή*, *Έθνος*, *Πρώτη* και *Μεσημβρινή*, καθώς και σε πολλά περιοδικά. Είναι παντρεμένος και έχει τρία παιδιά.

Δημήτρης Χατζόπουλος Ο Δημήτρης Χατζόπουλος γεννήθηκε το 1956 στην Πάτρα Σπούδασε Φυσική στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και κινούμενα σχέδια στο Emily Carr University of Art and Design στο Βανκούβερ του Καναδά. Εργάζεται ως σκιτσογράφος στην εφημερίδα *Τα Νέα*.

Χερουβείμ Βαγγέλης Γεννήθηκε στην Αθήνα το 1968. Σπούδασε Νομικά στην Κομοτηνή και Επικοινωνία –ΜΜΕ στην Αθήνα. Από το 1983 άρχισε να συνεργάζεται με διάφορα έντυπα και να συμμετέχει σε εκθέσεις σκίτσου. Σήμερα σκιτσογραφεί για την εφημερίδα *Αυγή*, το περιοδικό *Γαλέρα* και την εφημερίδα του ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ *Μπλόκο*. Εργάζεται, συγχρόνως, στο ραδιοφωνικό σταθμό *Κόκκινο* στους 105.5 fm.

